

**Malý pomocník na bezbolestnou cestu
za ekologickou výchovou v dětském oddíle**

**Pro začínající oddílové vedoucí, instruktory a instruktorky,
praktikanty a praktikantky všech dětských
a mládežnických organizací**

Vydalo:

Hnutí Brontosaurus – Brontosauří dětské oddíly
Brno 2009

Autoři: Dalimil Toman, Miroslav Zimek

Sestavil a k vydání připravil: Dalimil Toman

Kresby: Jana Štefková

Spolupracovala: Monika Hornová

Grafická úprava: Zdeněk Chocholáček

Zvedni svůj zrak a podívej se nahoru. Pohlédni na tu krásnou oblohu, která se klene nad tebou. A teď přiví oči. Celý ten vesmír je také v tobě. Pamatuješ, jak jsi hořel ve hvězdách?

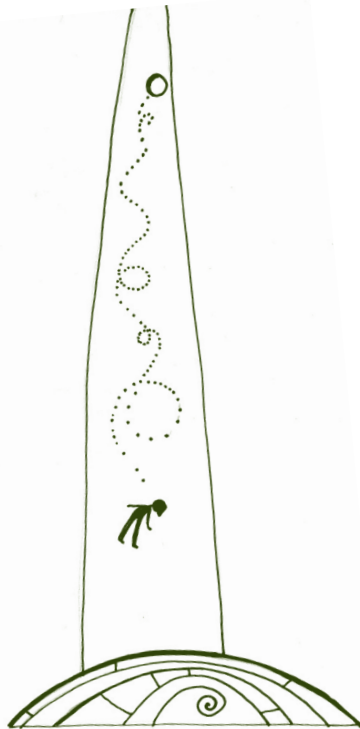
Co budeš dělat? Jaký svět budeš vytvářet? Jaký vztah budeš mít k Zemi, k ostatním, k sobě a k těm, kteří se teprve narodí?

Možná jsou v tobě skryty netušené možnosti.

Vnímej své pocity v tomto světě. Neutíkej od nich.

z knihy Myslet jako hora

(J. Seed, P. Flemingová, M. Sims a J. Holuša)

Ekologicky v oddíle? Nespadli jste z Marsu?

1

Kdo v dětství prošel skautským, pionýrským, zálesáckým, brontosauřím či ještě úplně jiným oddílem nebo družinou, tak ví, jak jedinečným místem takový oddíl (družina, kroužek) je. Kdo z nás se pak zamýšlel nad činností oddílu i v dospělosti, třeba právě proto, aby ho vedl, musel dojít k poznání, že v pořádném oddíle se harmonicky propojuje dobrá zábava, nenásilné vzdělávání, rozvoj nejrůznějších dovedností a především také výchova k mnoha důležitým postojům a hodnotám.

Výpravy, oddílové schůzky, tábory, nejrůznější akce či společná práce – to vše vytváří prostředí, kde se formuje osobnost mladého člověka. Možná si to ani neuvědomujeme, ale právě správná oddílová parta, dobrý osobní vztah k vedoucímu a společné aktivity a zážitky jsou cennými hodnotami oddílové výchovy, které se například ve škole hledají jen těžce.

Bylo by od nás odvážné poučovat oddílové vedoucí, že ani úspěch a smysluplnost oddílové výchovy nejsou samozřejmostí, že je třeba vědět, proč s dětmi tu kterou činnost dělám a jakým způsobem.

Máme však jakési doplnění. Možná se to nezdá, ale právě lidmi někdy mytizované téma ochrany přírody a životního prostředí i ekologické výchovy úzce souvisí se smysluplností a kvalitou činnosti v dětském oddíle.

Ekologická výchova*, ochrana přírody a životního prostředí totiž přece nejsou nějaké úzkoprofilové vědní obory, které by s prací dětských oddílů a se životem každého z nás ne-souvisely. Naopak se neustále s činnostmi všech dětských oddílů setkávají a protínají.

Setkání s přírodou (a životním prostředím obecně) nabízí každá hra, výprava, výlet nebo táborový pobyt. A záleží právě na nás, zda naše prostředí budeme chápat jako opomíjenou kulisu nebo něco hodnotnějšího. Právě příroda pro nás může být víc než jen jakýmsi hřištěm. Stačí chtít a bude podnětnou studnicí pro veškerou naši práci s dětmi, zdrojem poznání a procítění. Nebo se stane dokonce našim partnerem, kterému se za vše, co nám dává, snažíme odvděčit vstřícným chováním či přímo péčí.

Výchova k péči a ochraně přírody a životního prostředí je výchovou k odpovědnosti, aktivitě, skromnosti, citlivosti, vnímavosti, kritickému myšlení v souvislostech. Kladně formuje celou osobnost dětí a mladých lidí a souzní tak se všemi ostatními snahami o to dobře vychovat naše svěřence pro další život. Souvisí též s péčí o kulturní dědictví, s budováním dobrých vztahů mezi lidmi, s životní tvořivostí a v podobě globální výchovy i s mnoha tolik aktuálními výzvami dneška.

Stačí chvilku přemýšlet a brzy přijdeme na to, jak je tajuplnému pojmu „environmentální výchova, vzdělání a osvěta“ blízka lesní moudrost, výchovné programy dětských organizací či cíle a zásady jakéhokoliv vodáckého oddílu.

Vneseme-li konkrétní prvky ekologické výchovy do činnosti oddílů, zvýšíme smysl obětavé práce vedoucích. Ekologická výchova může však být i zdrojem inspirace, nabídnout nové podněty, zdůraznit význam našeho snažení. Může propojovat a také pobavit mladé lidi. Hlavně není důvod se jí bát.

Zveme vás k malému zamyšlení, proč a jak ekovýchovu v oddíle realizovat, a také na malý exkurz, jak nenásilně vnést ekovýchovu do oddílové práce.

2

* Správně bychom měli užívat pojem environmentální výchova, ale zůstaneme u zažitého a kratšího termínu ekologická výchova – ekovýchova.

PROČ?

Mnohý oddílový vedoucí se zeptá: „Proč se prokousávat nějakými moudry z ekologické výchovy?“ „Vždyť děti k lásce k přírodě vedu odjakživa a nepotřebuji k tomu nějaké návody.“ „Přece nejsme přírodovědný oddíl. Kde mám v našem nabitém programu vzít čas a energii na množství speciálních programů ekologické výchovy?“. Možná právě proto, že:

Ekovýchova je náš spolek a rádce

Pomáhá nám s tím, o co se snažíme všichni ve všech oddílech – vést děti k bohatému životu skromnými prostředky. Zdravé životní prostředí, aktivní občanská společnost, udržitelný rozvoj – to jsou velká témata, která se však skládají z drobných částí. Ekovýchova nás inspiruje tím, jak dětem přiblížit přírodu, jak je motivovat k aktivitě a vytáhnout je od počítačů či televizních obrazovek, jak dětem ukázat, že pohodlí našich domovů není zadarmo.

Ekovýchova je reakce na výzvy dneška

Principy a témata ekologické výchovy nám, oddílovým vedoucím, přinesou spoustu zajímavých podnětů, jak dětem zprostředkovat a vysvětlit problémy, se kterými se ve stále složitějším světě často setkávají. Mohou to být témata na první pohled ekologická, ukazující provázanost aktivit člověka se stavem přírody. Ale je to také inspirace k tomu, jak vysvětlit vztah lokálních a globálních problémů, jak dětem přiblížit jejich místo ve společnosti a ukázat jim cestu k tomu, že mohou samy něco ovlivnit. Ekologická výchova v návaznosti na další obory podporuje naši snahu vést děti od konzumního způsobu života a pomáhá dětem se orientovat.

Ekovýchova je odraz tradic

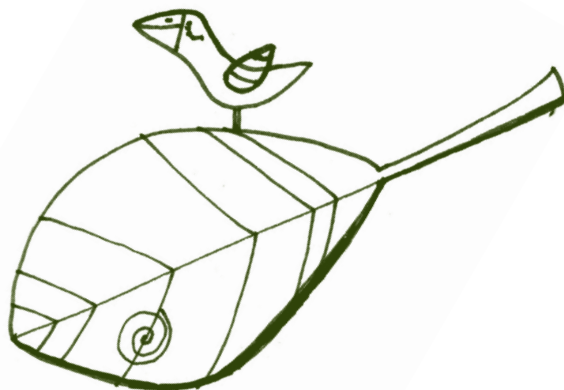
Možná neuškodí si přiznat, že ekovýchově můžeme být vděční i za spoustu námětů k hledání věcí kdysi samozřejmých. Inspirace k objevování práce našich předků, starých tradic, k praktickým osobním zkušenostem, k hledání skromnosti, k nalézání významu spolkového života. To vše je oddílové činnosti blízké, ale mnoho a mnoho zůstává někde pozapomenuto.

Ekovýchova není strašák

Začlenění ekologické výchovy do činnosti vašeho oddílu může být zcela nenásilné. Určitě není třeba měnit koncepci či zaměření vašeho oddílu nebo vymezovat množství zvláště určeného času na specializované ekoprogramy. Právě naopak ekovýchova může být přirozenou součástí vaší oddílové práce, všech aktivit a akcí.

Ekovýchova nám přináší radost

A tady je poslední odpověď na otázku proč. Ta nejjásadnější. A zní: protože chceme, protože cítíme, že je důležitá, protože chápeme její význam a protože můžeme mít radost i z drobných dobrých skutků pro ty slabší – zvířata, rostliny, přírodu.

JAK?

O tom, jak realizovat ekologickou výchovu, by se daly napsat celé knihy a mnohé z nich už vznikly. Mohli bychom zde rozebírat pedagogická pravidla, zásady, formy, metody. N chceme však být příliš vědeckí, a tak zkusíme jiný přístup. Nabízíme přehled hesel, která vás samozřejmě naučí správně realizovat ekologickou výchovu, ale možná vás ponouknou k zamyšlení či hledání a nasávání dalších informací. Jak tedy?

- Aдекватně dětem v oddíle – jejich věku, schopnostem, znalostem, zájmu.
- Aktivně – „Řekni mi a já zapomenu, ukaž mi a já si zapamatuji, nech mne to udělat a já pochopím,“ říká čínské přísloví. Tak ať ani u nás nejsou děti pouhými posluchači či pozorovateli.
- Bez chyb, přehmatů a selhání – tedy se snahou o jejich minimalizaci, abychom děti nezklamali, neboť jsou velmi citlivé i na drobnosti.
- Bez hlásání jasných pravd – vysvětlováním, hledáním souvislostí a vlastním pochopením dosáhneme víc u dětí i dospělých.
- Bez klisé – tisíckrát opakované „Je krásné mít rád přírodu“ děti láске k přírodě nenaučí.
- Cíleně a systematicky – měli bychom vědět, kam ve svých ekovýchovných snahách směřujeme a jak chceme cíle dosáhnout.
- Dlouhodobě – nečekejme výsledky za pár dnů.
- Harmonicky a v pohodové atmosféře – dbejme i na příjemné prostředí, estetiku, klid, dostatek času a pohodu. Umí vyčarovat i z obyčejného programu ten nejsilnější.
- Odhodlaně – nenechme se odradit počátečním i opakovaným neúspěchem, opovržením od svého okolí, nezájmem rodičů, úřadů a někdy i dětí.
- Pestře – hledejme různé aktivity, různorodé činnosti, nové zajímavé hry. Pozor na stereotyp.
- Postupně – z dětí ochránce přírody neuděláme hned na první schůzce. Nejprve z nich vytvořme dobrou partu a pak pojďme krůček po krůčku stále hlouběji do „ekologických vod“.
- Pozitivně – bez strašení. Katastrofické scénáře pro vývoj planety a lidstva u dětí nezaberou, spíše odradí a povedou k rezignaci. Konkrétní vize a radost z drobných úspěchů – to je to pravé.
- Přirozeně – ať se ekovýchova stane součástí vaší oddílové činnosti, her, výprav, táborů.
- Procitěně – nebojme se cítit radost, pokoru i prožitek z přírody a podělit se o to, projevit to a předat dál.
- S radostí – pokud vám a dětem vaše činnost nepřináší radost, těžko bude k něčemu.
- Se zpětnou vazbou – nezapomínejme si zjistit, jak se program, hra či aktivita líbily a jak zapůsobily, ale také jak na děti působíme my sami.
- Smysluplně – vyvarujme se aktivit, u nichž nevěříme v jejich účinek a smysl.
- Týmově – dobrá parta dokáže víc než jakékoliv výchovné finty.

- Uceleně a v souvislostech – nevytrhávejme poznání a ochranu přírody z kontextu života, praktických zkušeností ani ze vztahů k jiným oborům a aktivitám.
- V přímém kontaktu s přírodou – vztahu k přírodě nenaučíme ze školní lavice, ani prostřednictvím počítačového programu.
- Vyváženě – samotné smyslové hry nenaučí děti chápat ohrožení přírody, racionálně vedené projekty je zase nenaučí mít přírodu rád. Pracujme s rozumem i citem.
- Zábavně a atraktivně – ani ekologická výchova nesmí děti nudit nebo otrávit, nesmí pro ně být povinností a úkolem.

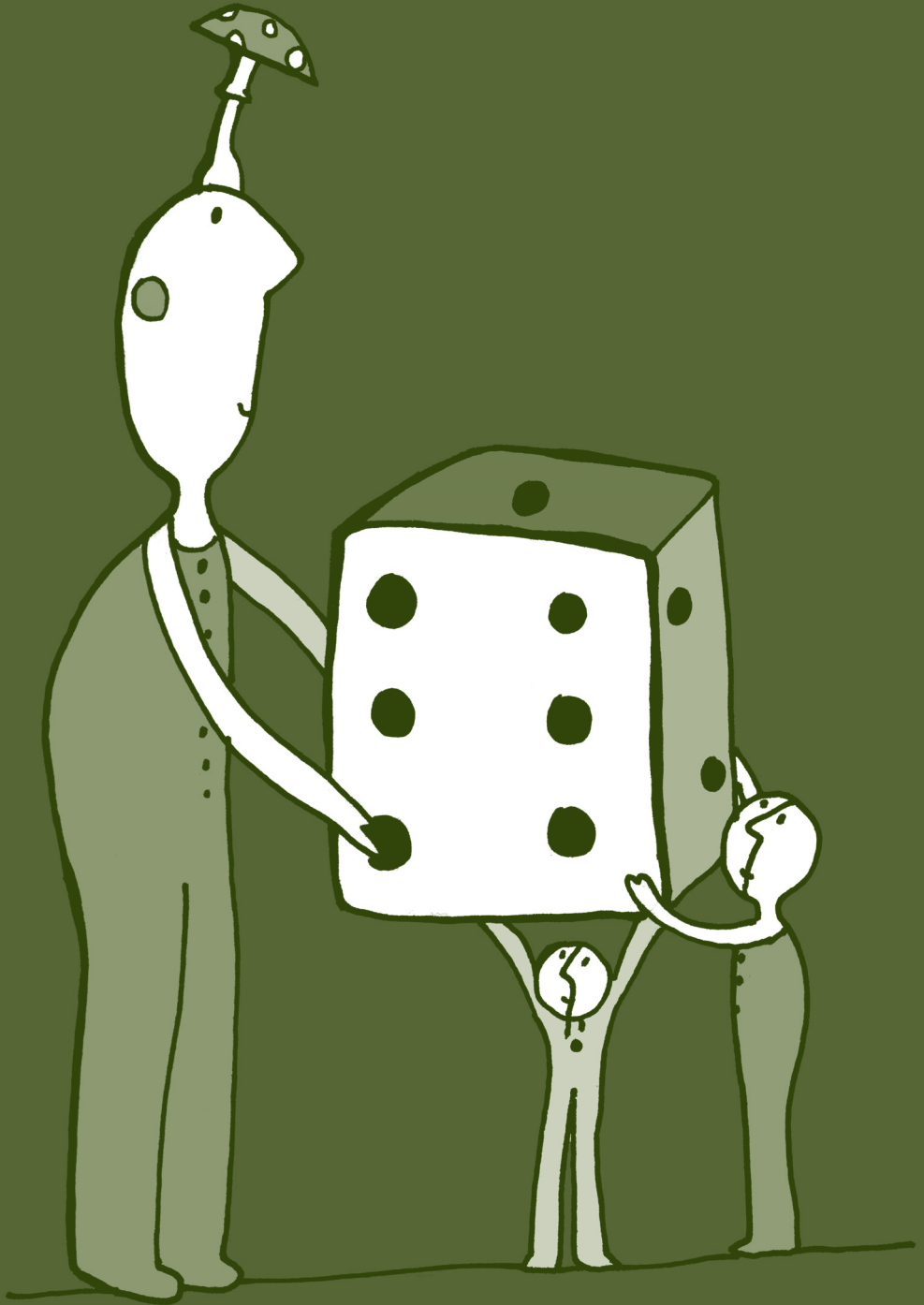
Smysluplné vedení ekovýchovy obnáší učit děti chápat souvislosti, rozumět vztahům v přírodě i člověka s přírodou, upevňuje k přírodě úctu a pokoru, směřuje děti k tomu, aby měly přírodu zkrátka rády. Také zahrnuje aktivní hledání vlastní zodpovědnosti za životní prostředí, ale i mnoho dalšího.

Těžké? ANO! Taky nelze postupovat jinak než krůček za krůčkem.

K těm prvním krůčkům nás může inspirovat naše brožurka. K dalším doporučujeme níže uvedené, velmi pěkné, pro vás praktické a inspirativní knihy. Ostatní literaturu a zdroje uvádíme přímo k jednotlivým tématům.

- LEDVINOVÁ, L. a kol. Výchova pro budoucnost. Praha: MŽP ČR a TEREZA, 1992 – inspirace k mnoha typům výchovy, které protkávají cesty výchovy ekologické
- MÁCHAL, A. Průvodce praktickou ekologickou výchovou. Brno: Rezekvítek a Lipka, 2000 – metodická příručka začínajícího ekopedagoga
- MÁCHAL, A. Špetka dobromysli. Brno: Rezekvítek 1996 – velmi čtivě psané kapitoly z praktické ekologické výchovy o jejích kořenech, myšlenkových zdrojích, současných formách i metodách i výsledcích
- KLÁPŠTĚ, P. a kol. Příroda kolem nás. Praha: Junák - svaz skautů a skautek, 2008 – metodika ke skautské stezce
- WINES, J. I ty můžeš zachránit planetu. Praha: Slovart, 2008 – 101 rad, inspirací a námětů pro každého i pro celý oddíl

Hrajeme si doma, v lese...

Hry a zábavy jsou nezbytným požadavkem lidského bytí a žití. Setkáváme se s nimi v různých podobách v šerém dávnověku a v době novější, u lidstva polovzdělaného i u národů vzdělaných, u člověka vznešeného i prostého, u děcka i kmeta – a tyto hry se stávají symbolem našich snů, životů i naší historie.

J. A. Thompson

Znáte snad někoho, kdo by si rád nehrál? A dovedete si představit oddílový program bez her? Ovšem že ne. Hra nás baví. Hra nás procvičuje. Navíc hra je nejpřirozenějším výchovným prostředkem při volnočasových aktivitách. Kromě toho si při hře protáhneme tělo nebo si dokonce sáhneme na dno svých sil. Můžeme bez nadsázky říct, že bez her se oddíl neobejde. Za každou, i jednoduchou hrou se skrývá zrnko každodenního života. Jde vlastně o trochu jinou realitu, kterou ovšem můžeme prožít bez všech nebezpečí skrytých v opravdovém životě. Hra nás na ně může připravit.

Stejně tak nám může pomoci v oblasti ekologické výchovy. Nic nedokáže vysvětlit vztahy v přírodě lépe než ekohra. Při ní se dovíme, jak to v jednotlivých sférách přírody funguje, zakusíme nové a zajímavé pocity. Díky tomu přírodě také více porozumíme, a o to nám jde. Zní to pěkně, že? Ale každá hra tak nepůsobí. Proto bychom měli znát nejdůležitější pravidla pro vymyšlení, přípravu a uvádění ekohy. Jelikož toto téma je velmi rozsáhlé, zaměříme se pouze na nejdůležitější informace.

Kdy a jak můžu využít ekohry?

Ekohry dle jejich typu a zaměření můžeme využít v širokém spektru aktivit. Než se však do jejich uvedení pustíme, měli bychom si umět odpovědět na některé otázky. Tak například: Proč vůbec chceme ekohru do programu zahrnout? Jaké cíle uvedením ekohry sledujeme? Co má ekohra účastníkům dát či ukázat? Jak hra zapadá do celkového pojetí akce, programu? Jak budeme s výsledkem ekohry spolu s účastníky dále pracovat? Máme ekohru a její uvedení dobře promyšlené a připravené? Cítíme se dost zkušená a kvalifikovaná na uvedení dané ekohry?

Taky bychom mělo mít jasno, zda se hodí uvedení hry do aktuální atmosféry, zda jsou na ni účastníci připraveni a naladěni. Pak už by nám nemělo nic bránit a hra může začít...

Jak mám s ekohrou pracovat?

Při uvádění ekohry se logicky snažíme o to, aby hra splnila svůj cíl, účel. Např. naučila účastníky vnímat méně používanými smysly nebo jim ukázala vztahy v ekosystému rybníka. Aby se uvedení hry vydařilo, je dobré si hru předem odzkoušet. Vymežit si na hru dostatek času, připravit si prostředí, pomůcky, zajistit dostatek organizátorů.

Dále dbáme na motivaci hry, ale u ekohr především na jejich rozbor, shrnutí a závěrečnou diskusi s účastníky. Na to si většinou vyhrazujeme více času než na hru samotnou (někdy i několikanásobně). Také nezapomínáme, že i ekohra je hra – měla by účastníky bavit, je dobrovolná apod. Naopak ekohra není soutěž – zaujmout by měl samotný proces hry, ne honba za vítězstvím.

K úspěšnému uvedení ekohry nezbytně přispívá příjemná atmosféra, klid, ale taky to, že hra vede účastníky k aktivitě a zapojení každého z hráčů. Celý efekt nám pak může zhatit triviální „neekologičnost“ provedení – např. když v lese necháme poházené papírky ze hry.

8

Kde se bere ta správná ekohra?

Pozor, ne každá hra v lese je ekohrou a naopak mnohá hra na týmovou spolupráci nebo bojovka může širšímu pojetí ekohry odpovídat. Jako u jiných her zaleží na nápadu (motivaci), výběru vhodných stavebních prvků a pravidlech. A prostřednictvím těchto prvků, pokud je zaměříme na přírodovědná či environmentální témata, můžeme vytvářet své nové ekohry nebo adaptovat běžné hry na ekohry. Někdy stačí změnit téma hry, jindy zase poupravit pravidla přidáním vhodné role či úkolu podle typu a zaměření vybrané hry.

Nemusí jít vždy o specializované aktivity. Dokonce obyčejné plížení lesem, ačkoliv nepatří mezi ekohry, může u dítěte pomoci vytvořit si vztah k přírodě, pokud jej bude správně vnímat. A na druhé straně špatně připravená a vysvětlená ekohra může nadělat víc škody než užítku. Připravovat, uvádět či dokonce vymýšlet ekohry se může zdát těžké, ale časem to zvládneme. A i když se stane, že se hra nepodaří podle našich představ, nezoufejme. Spíše se snažme přijít na to, kvůli čemu se tak stalo. Také zde totiž platí, že chybami se člověk učí.

Pokud tedy s ekohrou nemáme zatím zkušenosti, můžeme si vybrat z pestré nabídky her již vymyšlených a prověřených.

Máme na výběr

Existuje několik typů ekohry. Je důležité, abychom zvolili ten správný, který se hodí do určité situace či prostředí.

- Přírodovědné a poznávací hry, které pečlivě přizpůsobíme nárokům hráčů. Po menších dětech přece nemůžeme chtít latinské názvy všech rostlin na louce, to bychom je pěkně otrávil.
- Smyslové hry by měly pomoci s vnímáním přírody nejlépe při využití všech našich smyslů.
- Simulační hry sledují určité modelové situace a zapojují do nich hráče. Pokoušejí se o pochopení vztahů v přírodě, společnosti, člověka a přírody navzájem atd. Zde už jsou potřebné určité zkušenosti s uváděním her nebo alespoň podrobná pravidla.
- Tvořivé hry by měly umožnit zapojení vlastní fantazie hráčů a neklást pro samotné tvoření velká omezení. Můžeme využívat různé přírodní nebo odpadové materiály.
- Hry zaměřené na prožitky z přírody, např. meditace v lese, jsou hry nabízející úzký kontakt s přírodou.
- Kooperativní hry rozvíjejí vztahy ve skupině a týmovou spolupráci.
- Každý typ ekohry přináší jiný pohled na zvolené téma. Máme tak různorodé možnosti, jak hráče zaujmout a něčemu přiučit.

Samostatným tématem by byly dlouhodobé hry (např. celoroční, celotáborové), u kterých platí nejen výše popsané principy, ale také důraz na jejich zasazení do vyváženého a harmonického programu. I tady ale platí, že celoroční hra o pirátech může obsahovat ekovýchovné prvky a dětem přinese kromě zábavy i zajímavé informace o přírodě a světě vůbec.

Inspirace

Biotopy – jednoduchá přírodovědná hra.

Nakreslíme si (napíšeme) cca pět velkých archů s různorodými biotopy (rybník, pole, louka, lidské sídliště, skála) a připravíme si seznam živočichů typicky žijících v těchto biotopech. Karty rozvěsíme v kruhu asi 20-30 metrů od skupinky dětí. Poté vyvoláváme jednotlivé živočichy a děti musí rychle a přímo doběhnout k archu se správným biotopem. Kdo doběhne do špatného biotopu nebo přebíhá, ztrácí bod. Po hře s dětmi rozebereme pojem biotop, specializaci živočichů na prostředí, ukážeme si obrázky vyvolávaných zvířat atd.

Barevné řetězy – jednoduchá smyslová hra do přírody.

Hledejme listy, květy, či jiné přírodniny, které mají stejnou barvu. Seřadíme sebrané kousky tak, aby vytvořili barevnou škálu od nejsvětějšího odstínu po nejtmaší. Po chvíli zase jinou barvu. Kolik odstínů má příroda? Najdete všechny?

Okno Země

Položme se tiše na zem, snažme se splynout s přírodou i tím, že se celí kromě očí přikryjeme mechem, větvemi, listím a jehličím. Pak se všichni podíváme na oblohu a snažíme se nechat vcucnout do země. Stačí několik minut. Jaké jsme měli pocity? Co jsme cítili? Jak voní zmoklé listí? A jak hřeje?

10

Lýkožrouti a feromony – Klasická a odzkoušená (simulační) ekohra.

Když se nám podaří někde v přírodě najít feromonový lapač, tato ekohra dětem vysvětlí funkci těchto záhadných předmětů. Ke hře potřebujeme šátky a vhodné místo – nejlépe louku u lesa.

1. fáze

Hráče rozdělíme do dvou skupin – lýkožroutí samečci a samičky. Samečky rozestavíme blízko sebe ke stromům na kraji lesa. Asi 20 metrů od nich postavíme samičky a zavážeme jim oči šátkem. Zdůrazníme, že je pro ně čich důležitější než zrak. Samičky zatočíme, aby ztratily orientaci. Lýkožroutí vůni feromonů nahradíme tak, že samečci budou tleskat rukama. Samičky je budou podle zvuku (vůně) hledat a nalétávat tak na stromy. Poté nálet s dětmi vyhodnotíme.

2. fáze

Oddělíme asi čtvrtinu úspěšných samiček. Ostatní se vrátí na původní místo a znovu se připraví. Oddělená skupinka teď bude tajně představovat feromonové lapače – také bude vydávat vůni feromonů, tedy tleskat jako samečci. Postaví se mezi samečky a samičky a na povel začnou tleskat. Samičky se budou snažit doletět k samečkům a možná se nechají oklamat feromonovými lapači. Po skončení zjistíme, kolik samiček doletělo až na stromy.

Děti tak názorně vidí princip lapačů. Aby hra splnila účel, nesmíme zapomenout si s dětmi o hře a problematice, kterou ukazuje promluvit – o feromonech, ohrožení lesa, monokulturách atd.

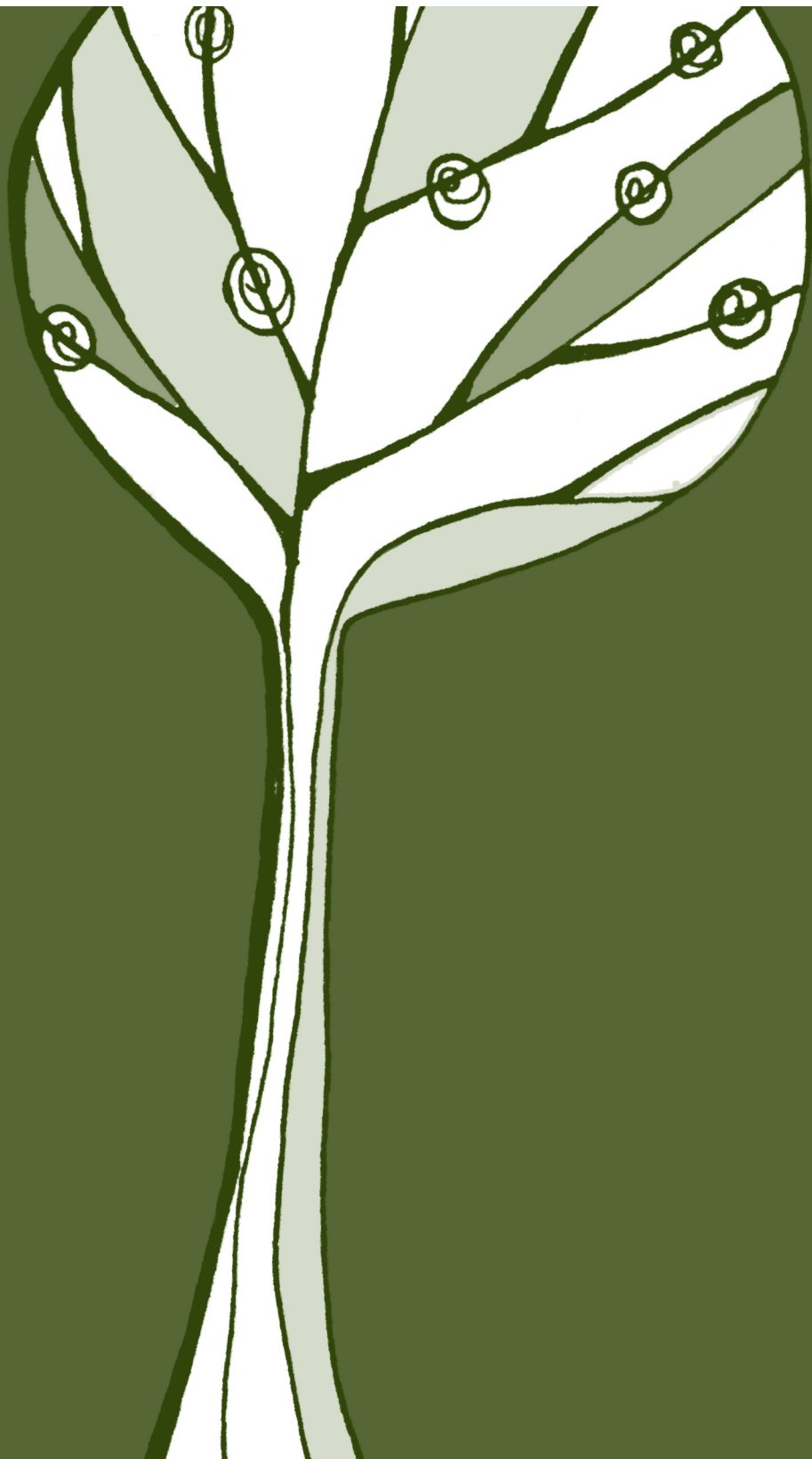
POUŽITÉ A DOPORUČENÉ ZDROJE

Literatura:

- BARTŮŇEK, D. Hry v přírodě s malými dětmi. Portál, 2001
- ČINČERA, J. CAHA, M. Výchova a budoucnost. Hry a techniky o životním prostředí a společnosti, Brno: Paido, 2005
- ČÍŽKOVÁ, Z. Ekologická výchova nejmenších a malých. Pražské ekologické centrum, 1996
- DOLEŽALOVÁ, E. a KUČEROVÁ, A. Hry v přírodě a s přírodou. Mladá fronta, 2004
- HERMOCHOVÁ, S. a NEUMANN, J. Edice Hry do kapsy. Portál, 2003
- LEDVINOVÁ, L. a kol. Výchova pro budoucnost, Praha: MŽP ČR a TEREZA, 1992 – inspirace k mnoha typům výchovy, které protkávají cesty výchovy ekologické.
- KLÁPŠTĚ, P. Příroda kolem nás. Praha: Junák, 2008
- KOLEKTIV. Hrajeme si na přírodu - Soubor her s ekologickou tematikou. Brno: Lipka, 2008
- KOLEKTIV. Projekt Wild. Uherské Hradiště: Junák – Psohlavci, 1993
- NEUMANN, J. Dobrodružné hry a cvičení v přírodě. Portál, 1998
- PIKE, G. – SELBY, D. Globální výchova. Praha: Grada, 1994
- PROKOP, F. Setkání s ekohrou. Praha: Pražské ekologické centrum, 1991
- RŮŽIČKA, V. Příroda a ekologie. Praha: Junák, 2001
- WITT, R. Vnímej přírodu všemi smysly. Pražské ekologické centrum. Praha, 1992

Webové stránky:

- www.akcepriroda.cz – kromě informací o Akci Příroda i náměty na ekohry
- www.brdo.brontosaurus.cz - Hnutí Brontosaurus –náměty a hry
- herka.deka.cz – WIKI Herka – kategorie ekohry se tu teprve rozjíždí.
- www.ekokurs.cz/Ekokurs/isev/ - portál i s ekohrami od Brontosaura Praha 7

Dělání. dělání - všechny smutky zahání

Neříkej, že nemůžeš, když nechceš. Protože přijdou velmi brzo dnové, kdy to bude daleko horší: budeš změnu chtít a pak už nebudeš moci.

Jan Werich

13

Dobrovolnictví a dětský oddíl

Už jste někdy s oddílem uklízeli park kolem klubovny? Nebo jste sázeli stromy v aleji u vaší obce? Či jste pomáhali organizovat oslavy výročí místní školy? Tak to jste se pustili do dnes stále častěji zmiňované dobrovolnické práce. Má však dobrovolnictví v dětském oddíle své místo? Nemá být spíše výsadou specializovanějších organizací? A ochrana přírody – neměli by ji dělat raději profesionálové?

Ne. Dobrovolnická práce má v oddílové praxi své nezastupitelné místo (nakonec i vedení oddílu je příkladem dobrovolnické práce). Veřejně prospěšné dobrovolnické aktivity (práce) jsou jednou ze stále důležitějších možností smysluplné realizace, která mladé lidi i celou společnost široce obohacují. Ani v rámci oddílové činnosti bychom se neměli vyhýbat přímé práci pro přírodu, památky, prostředí v obci či potřebné lidi.

Práce jako výchova

Je vhodné si uvědomit významné rozdíly mezi dobrovolnickými aktivitami v dětských oddílech (popř. na akcích s mládeží) a prací dobrovolníků například v nemocnicích, při živelných katastrofách, v rozvojových zemích či v dlouhodobém managementu chráněného území.

U mnohých dobrovolnických aktivit se často primárně posuzuje význam samotné činnosti, dobrovolnické práce a přínosu pro klienty, přírodní lokalitu, památku apod. Teprve

na druhém místě jde o přínos pro dobrovolníka samotného. V rámci oddílové činnosti tomu je naopak: prioritně je vnímán (eko)výchovný aspekt, tedy práce je pro nás výchovným prostředkem. To však nesmí snižovat důležitost samotné práce. Zdaleka ne každá práce vychovává či pozitivně rozvíjí osobnost dětí. Aby měla práce pozitivní efekt, je třeba ji dobře vybrat a při jejím plánování a realizaci dodržet několik zásad a pravidel.

Jakou práci pro oddíly zvolit?

V každém případě nesmíme podcenit prospěšnost a smysluplnost práce, jinak by přišel její pedagogický význam vniveč. Práce dětí z oddílu či kroužku by rozhodně neměla nahrazovat odpovědnost institucí, firem či jiných občanů. Prostě bychom neměli být levnou úklidovou četou či partičkou, která zmákně vše za ty, kteří něco odflákli či neudělali. Na druhou stranu bychom si měli být vědomi i svých hranic, možností a schopností. Ani vedoucí přírodovědného oddílu by si neměl zahrávat s pokusy o jakési projektování přírody a určovat, kde se co vyřeže jako nepatřičný nálet či naopak osází stromořadím. Je třeba spolupracovat s kompetentními odborníky, městy, obcemi či úřady v oblasti ochrany přírody. A ještě více: je nutné všechny záměry a doporučení pro management přírody kriticky zvažovat, vnímat rozdílné pohledy a názory.

Aby děti věděly a viděly proč

Správná oddílová práce by měla mít také konkrétní a viditelné výsledky. V dnešní době pomíjivých věcí a zprostředkovaných informací je to o to důležitější. Samozřejmostí je její smysluplnost (o potřebnosti viz výše). Děti musí dobře rozumět tomu, co dělají, proč, čemu to prospěje a jaký je jejich osobní přínos.

A také dobrovolnost – práce jako trest či povinná účast na brigádě (např. jako podmínka k tomu, aby dítě mohlo jet na tábor) přivede děti k přesvědčení, že práce je něco výrazně negativního.

Než se pustíme s dětmi do jakékoliv dobrovolnické práce, dobře si zvažme její náročnost, odbornost a rizikovost vzhledem k věku dětí.

A bude se dětem chtít?

Má-li být program úspěšný a má-li děti získat pro myšlenku ochrany přírody a životního prostředí, je třeba jej naplánovat – předem zvážit délku a rytmus pracovních aktivit, doplnit je přestávkami, mezi jednotlivé pracovní činnosti vložit krátké aktivitky a hry k pobavení, vymyslet vyvážený prožitkový program.

Motivaci dětí zvýšíme, zapojíme-li práci do uceleného programu a tématu akce. I práci můžeme uvést zajímavou hrou či příběhem. Menší děti asi nenadchneme s „likvidací invazních druhů“, ale pomoc před „cizími bytostmi utlačujícími malé stromečky“ je do práce vtáhnout může. Na vhodné simulační hře můžeme dětem ukázat význam práce, kterou budou vykonávat. Pochvala, ocenění a vhodná odměna (třeba v podobě táboráku) by neměly chybět. Avšak pozor na to, aby děti práci nevnímaly právě jen jako „otravnou“ podmínku k dosažení oné vytoužené odměny, práce samotná by je měla bavit.

Jako jedna parta

Asi není třeba mluvit o významu kolektivnosti dobrovolnické práce v oddíle, ačkoliv zapojení všech není samozřejmostí. Děti jsou různě šikovné a my musíme dobře zvážit, vymyslet a rozdělit práci tak, aby se každé z nich mohlo zapojit, cítit se užitečné a prospěšné. Dbejme na to, aby se některé z dětí nepovažovalo za nadbytečné.

A pak už si jen vše zkontrolovat

Před samotnou realizací brigády si ještě dobře zkontrolujeme zajištění celé akce, záze-mí, náradí apod. Rozpadající se hrábě, nedostatek pracovních rukavic, časové prodlevy při čekání na odvoz a další „drobnosti“ mohou zhatit celý efekt dobrovolnické práce. Každý kvalifikovaný vedoucí by měl pamatovat na bezpečnost programu, stále dohlížet na děti a také důsledně je poučit o bezpečnosti práce.

Aby brigáda nebyla jen osamělým výstřelem

Takže vše zajištěno? Můžeme vyhnout rukávy a hurá do díla? Téměř. Zůstává však ještě něco, co bychom neměli opomenout. Je to provázanost dobrovolnické práce či konkrétní brigády s našimi dalšími (eko)výchovnými aktivitami, s naším dlouhodobým programem a činností v regionu, s pravidelnou péčí o vybranou lokalitu. Taková oddílová brigáda by určitě neměla zůstat osamoceným výstřelem. Je lepší pravidelně pečovat o parčík u klubovny, mít dlouhodobý plán práce o kus přírody ve vašem okolí, než se pokaždé bezhlavě vrhat do jiné pracovní akce.

Přilákat ke společné práci rodiče, kamarády ze školy, pana starostu, místní sportovce či včelaře nemusí být snadné, ale o to více to potěší a dodá naší práci na významu. Nebojme se tedy naše pracovní dobrovolničení dále prezentovat, nechat se veřejností pochválit. Umění spolupracovat, aktivizovat místní lidi k péči o vlastní životní prostředí, informovat či dokonce vlastní aktivitou popostrčit k činu někdy spící úřady je pak zlatým hřebem třebas i drobných dobrovolnických aktivit oddílu.

„Všehomírný“ dodatek

Všeho s mírou. Uspěchaná práce, dřina až do stmívání, popohánění k rychlejšímu a rychlejšímu tempu, nedodělaná či ledabyle odvedená práce nepřináší ani motivaci, ani větší smysluplnost a bezpečnost. Raději míň a kvalitně. Práce a její výsledky mají dětem přinášet RADOST a uspokojení.

Inspirace

Do jaké práce pro přírodu se tedy můžeme s oddílem pustit? Máme pro vás pár tipů, z nichž mnohé lze rozšířit na dlouhodobý oddílový projekt.

Studánky a prameny

Udějte si s oddílem výpravu ke studánce v okolí vaší vesnice či města, nebo se vydejte na dobrodružné putování k pramenům blízkého potoka. Pramen či studánku vyčistěte, upravte její okolí, vše zdokumentujte. Možná se sem rádi vrátíte. Bude-li váš oddíl chtít, může

se zaměřit na dlouhou a systematickou péči o konkrétní studánku. Český svaz ochránců přírody vám nabízí projekt Zachraňme studánky s mnoha nápady včetně zanesení té „vaší“ studánky do národního registru pramenů a studánek.

Brigáda na biofarmě

Pátřejte, zda ve vašem okolí není nějaká biofarma nebo stanice pro handicapované živočichy. Zkuste se zeptat, zda by neuvítali vaši pomoc. Třeba uspějete a dohodnete si za odvedenou práci zajímavou exkurzi.

Boj s invazními druhy či náletovými dřevinami, kosení

Tady je třeba dodat, že jde většinou o práci profesionální, které se děti z oddílů mohou jen stěží účastnit. Přesto jsou příležitosti, kdy i děti mohou pomoci s likvidací semenáčků ohrožujících stepní lokalitu, s hrabáním sena z pokosené orchidejové louky či jen mapováním šíření invazních druhů. U všech těchto prací však narážíme na další problém – jak dětem vysvětlit, že některé druhy likvidujeme a o jiné staráme. Není to jednoduché, ani jednoznačné.

Přikrmování ptáčků

S dětmi můžete vyrobit krmítko a vyvěsit jej u klubovny, nebo vyrazit na předvánoční výpravu a nazdobit ptákům i zvířátkům vánoční stromeček jejich oblíbenými dobrotami, semínky, plody, lojovými závěsy. Jen pozor na to, čím a jak krmíte. Ať opeřencům či zvěři víc neublížíte než prospějete. A také se sami zamyslete nad potřebností přikrmování v zimě.

16

Uklidme si svět

Pokud se rozhodnete pro úklid parku, blízkého lesa či potoka, nemělo by to evokovat pocit, že děti samy uklízejí nepořádek po dospělých. K takové akci rozhodně přivzvěte ostatní neoddílové děti i veřejnost a zrealizujte osvětovou kampaň na udržování čisté přírody. Další podporu získáte, když se zapojíte do celosvětového projektu Clean up the world.

Není sázet jako sázet

Přesvědčovat vás o významu výsadby a udržování zeleně by bylo nošením dříví do lesa. Aby však radost z této práce neměla vady na kráse, nezapomeňte na důsledný výběr místa výsadby, na volbu vhodných dřevin pro váš kraj, na ochranu již vysazené zeleně či na osvětu mezi dětmi.

Domečky pro zvířátka

Vyrobit a vyvěsit hnízdní budky pro ptáčky děti jistě zaujme. Vy jen musíte dohlédnout na to, aby byly budky účelné a pro ptáky bezpečné. Také byste měli děti vést k další péči o ně – čištění, údržba a sledování obsazenosti. Nemusíte skončit u hnízdních budek pro ptáky. Po souhlasu majitele můžete v parku či na školní zahradě budovat úkryty pro ježky či ještěrky, domečky pro čmeláky, napajedla pro ptáky, či budky sloužící ptákům jako zimní úkryt.

Záchranné akce

Možná i u vás probíhá každoroční záchrana žab, které při jarním tahu hynou pod koly aut. Určitě budete vítáni, zapojíte-li se. A pokud si problému dosud nikdo nevěšmal, je třeba vzít iniciativu do svých rukou. Zachránit však můžete i jiné živočišné či rostlinné druhy. Můžou to být vaše drobné oddílové akce, při kterých zachráníte pulce z vysychající kaluže, zabráníte vykáčení keře s obsazeným ptačím hnízdem, zachráníte rostliny či zvířata z místa určeného k výstavbě, odnesete zraněné zvíře do záchranné stanice...

Sčítání

Česká ornitologická společnost jistě uvítá vaši pomoc při nejrůznějším pozorování příležitů ptáků, sledování jejich tahu, popř. sčítání. Čas od času se také hledají pomocníci na sčítání bobrů či na mapování výskytu dalších chráněných živočichů, popř. rostlin.

Kde si práci můžeme domluvit?

Zkuste to na těchto místech: obecní úřady, odbory životního prostředí městských úřadů, správy chráněných krajinných oblastí, biofarmy, stanice pro handicapované živočichy, základní organizace Českého svazu ochránců přírody, Hnutí Brontosaurus a dalších sdružení, Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, regionální a místní muzea a centra ekologické výchovy.

POUŽITÉ A DOPORUČENÉ ZDROJE

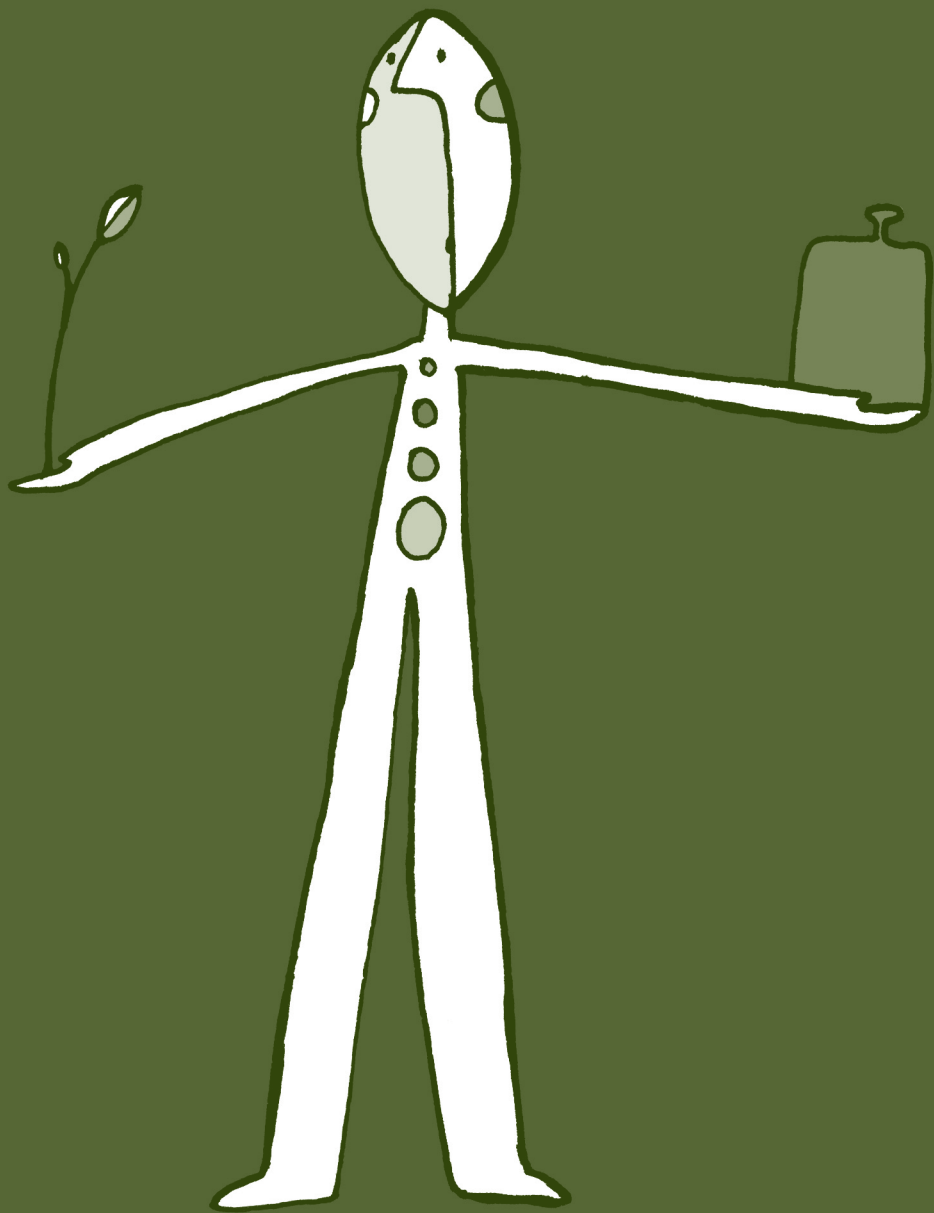
17

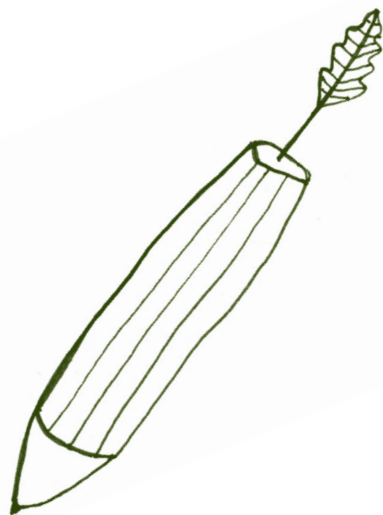
Literatura:

- DROBÍLKOVÁ, M. Jak se sází strom. Brno: Nadace Partnerství, 2007
- LEDVINOVÁ, L. a kol. Výchova pro budoucnost. Praha: MŽP ČR a TEREZA, 1992
- MÁČHAL, A. Průvodce praktickou ekologickou výchovou. Brno: Rezekvítek a Lipka, 2000
- POKORNÁ, Z. Domov pro živočichy v zahradě. ČSOP Vlašim

Webové stránky:

- www.akcepriroda.cz – Akce příroda Hnutí Brontosaurus – informace k výsadbě zeleně (projekt Zasad si svůj strom), a o práci na brontosauřích akcích (od T. Sedláčka)
- www.smop.cz – Sdružení mladých ochránců přírody – informace k péči o studánky (projekt Zachraňme studánky)
- www.pro-bio.cz – Pro BIO – zde najdete kontakty na biofarmy
- www.ochranaprirody.cz – Agentura ochrany přírody a krajiny
- www.birdlife.cz – Česká společnost ornitologická – informace k přikrmování i sčítání ptactva
- www.csop.cz – Český svaz ochránců přírody – informace o studánkách, kampani Uklidme si svět, domečcích pro živáčky, živé zahradě, záchranně žab i mnohém dalším
- www.pavucina-sev.cz – Sdružení středisek ekologické výchovy – včetně přehledu středisek
- www.dobrovolnik.cz – informace o dobrovolnictví

Tu projekt. tu program, snad se v tom někdy vyznám

19

Ať už máme ujít jeden nebo tisíc kilometrů, první krok zůstává vždy tím prvním, neboť druhý nemůžeme učinit, dokud jsme neučinili první.

Mahátma Gándhí

Nebojme se projektů aneb co tím vlastně myslíme

Projekt. Možná to slovo často slyšíme, ale přijde nám, že by se mohlo jednat o něco náročného či dokonce nudného. A navíc odtrženého od každodenní činnosti s dětmi v oddíle. Opak je pravdou.

V našem oddíle Vlkaři jsme jednou mluvili o tom, že by bylo fajn udělat něco užitečného pro prostředí naší obce. Rozhodli jsme se pro výsadbu zeleně. V průběhu schůzky však jeden z organizátorů pronesl několik poznámek, které nás zcela demotivovaly: „Jo, naše děcka to vysází a pak to zase někdo poláme,“ brumlal si. „Navíc si obec bude myslet, že když se někde sázelo, může se jinde kácet. A nakonec nám ani nikdo nepoděkuje,“ kontroval. Rozproudila se diskuse a vznikl projekt.

Záměr sázet zeleň jsme neopustili, jen ho začlenili do širšího spektra dlouhodobějších aktivit. Děti mapovaly místa vhodná k osázení, pracovaly na seznamu a mapce starých a významných stromů v obci, porovnávaly úbytek zeleně dle archivních fotek. Vše jsme předložili

panu starostovi a konzultovali to s ním. Psali jsme do místního zpravodaje, na samotnou výsadbu jsme pozvali širokou veřejnost, spolupracovali jsme se školou i ostatními spolky v obci. K tématu jsme vymysleli doprovodný program v podobě soutěže a výstavy. Také jsme udělali celoroční plán a návrh na pokračování aktivit pro zeleň v obci do dalších let. To vše nejen proto, aby nedošlo na slova našeho skeptického kamaráda, ale především proto, že jsme pochopili, že takto má projekt daleko větší smysl.

Není to jen zbytečná „omáčka“ kolem užitečné práce?

Základem projektu je často jedna konkrétní aktivita či práce, přičemž ve spojení s ostatními činnostmi vzniká mnohem významnější celek. Zjednodušeně můžeme tedy říci, že takový oddílový projekt je souhrn různorodých činností a úkolů, které propojuje společná myšlenka a jejichž realizací dosahujeme stanoveného cíle. Realizace projektů trvá delší dobu – často i jeden rok a déle. Ale proč se do projektu pouštět? Vezme-li náš příklad: proč dělat jakousi omáčku kolem vysázení několika stromů?

Pro oddílovou činnost a ekologickou výchovu je realizace projektu jedinečná v tom, jak vede děti ke zvládnání praktických úkolů, učí je pracovat s informacemi, propojuje znalosti, dovednosti a zkušenosti z různých oborů. Děti, které se samy nebo s vedoucím pustí do přípravy či realizace vybraného zajímavého projektu, časem zjistí, jak je projekt učí aktivitu plánovat, promyšlet a propojovat. Projekt ukazuje, jak je důležitá provázanost nejrůznějších dílčích činností, vede nás ke sledování důsledků jednotlivých kroků a jejich vyhodnocování.

Oddíl jako realizační tým?

Při realizaci projektu je důležitá týmová spolupráce. Proto by si měl každý člen oddílu najít roli, která mu sedne. Například jeden zpracuje mapku výsadby, další místa k sázení nafotí, další napíše článek o stromech do zpravodaje a jiní nachystají nářadí. Projekt má učit děti vzájemně komunikovat, spolupracovat i hledat vlastní řešení problémů, které se v práci objeví.

Aby byl projekt opravdu k něčemu dobrý

K tomu, aby projekt splnil své výchovné poslání, je třeba dbát na několik zásad. Předně by projekt měl být úměrný věku dětí a také našim i oddílovým materiálním, technickým, časovým a odborným možnostem. Také by neměl být odtržen od života. S oddílem bychom se měli pouštět do projektů, které řeší problémy životního prostředí či přírody v našem okolí a které mají také reálné a prezentovatelné výsledky.

Projekt však nemusí být nic až tak velkého, širokého a rozsáhlého. Spíše jde o jeho praktičnost (projekt děti vychovává prostřednictvím praktické zkušenosti). Projektem však může být i výstava o nejbližší přírodní rezervaci na obecních slavnostech nebo mapování černých skládek v okolí vesnice či města. Jakousi formou projektu je také vhodně zaměřená celoroční oddílová hra. Také dlouhodobé programy, podobné celoroční hře či oddílové soutěži, jsou dobrým pomocníkem vedoucího.

Musí bavit

Podstatou úspěchu oddílového projektu je především to, zda děti dokážeme do projektu namotivovat, zda je projekt a práce na něm bude bavit. Pokud projekt vezmou za svůj, jsou děti schopny dokázat věci, které by nás ani ve snu nepadly. Ale pokud to bude jen snůškou

úkolů od vedoucího, tak je to zřejmá cesta k neúspěchu, otrávení dětí a končící vyhořením sebevíc namotivovaného vedoucího.

Role vedoucího

Oddílové projekty jsou zajímavé v tom, že nerozvíjí jen děti, ale v menší či větší míře i oddílové vedoucí. I on se učí plánovat, promýšlet, rozdělovat úkoly, řídit tým. Pozor však, abychom nebrali prostor dětem a nedělali za ně to, co náleží jim. Nebojme se, mnohdy toho zvládnou více, než bychom sami čekali.

Praktičnost, spolupráce, prezentace

U autorských i převzatých projektů si dejme pozor na to, abychom je dotáhli do konce – není nic horšího než aktivitu v polovině vzdát a umožnit dětem získat pocit zmařeného usilí. Samozřejmostí je smysluplnost projektů – nedělejme nic jen tak na oko. Dopředu si zajistíme, že výstupy projektu k něčemu konkrétnímu opavdu poslouží.

Spolupracujme! Zapojit do realizace projektu kamarády, rodiče, jiné spolky sice stojí energii, ale pro úspěch jakéhokoliv oddílového snažení je to k nezaplacení.

Dbejme na to, aby mohly být zhodnoceny nejen výstupy našeho projektu, ale také samotný průběh realizace, zapojení jednotlivých členů oddílu, jejich pocity atd. Vyhodnotme rovněž potřebu pokračovat ve stejných či navazujících aktivitách.

A nakonec naučme se svou práci „prodat“, prezentujme výsledky veřejnosti, rodičům, městu. Možná tím přesvědčíme věčné pochybovače, obecní zastupitele, případné sponzory o významu práce našeho dětského oddílu z kraje města.

Inspirace

Realizace projektů i zapojení do dlouhodobých programů vychází většinou z konkrétní oddílové aktivity či práce pro přírodu. Ta je však promyšleně zasazena do širšího kontextu.

Duhové střípky, Stříbrná nit – programy na celý rok

Cílem těchto programů je poskytnout vedoucím oddílů a kroužků náměty k činnosti v oblasti ekologické výchovy v takové formě, aby je mohli snadno využít ve svém dosavadním programu, při přípravě her a soutěží. Jedná se o celoroční soutěže otevřené všem kolektivům, které projeví zájem.

Oddílová rezervace

Tradici oddílové rezervace doporučuje oddíl Vlčí stopa z Brna. Měla by to být zajímavá přírodní lokalita blízko vašeho bydliště (např. tůňka, stáň, alej, hájek, úsek lesa), která není dosud státní rezervací. V této lokalitě můžete pravidelně provádět přírodovědná pozorování, studovat proměny území, strážit je a předcházet negativním vlivům jako např. vypalování trávy, vyrývání rostlinek, apod. Je-li místo navštěvované veřejností, doplňte jej informačními cedulkami. Také si zjistěte majitele pozemku a na svých snahách se s ním dohodněte.

Školní ekologické projekty

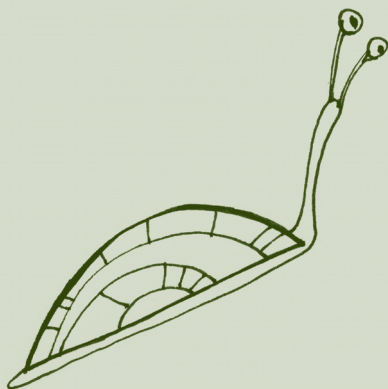
Projekty, které jsou primárně určeny školám, by vám mohly být v oddílové praxi nápomocny. Uceleně nabízejí již předpřipravené soubory aktivit k určitému tématu. Například sdružení Tereza nabízí projekt Les ve škole - škola v lese.

„Mapování“

V našem oddíle Brdčanský Vlkanín jsme několikrát prováděli mapování černých skládek v obci a okolí, u mapování jsme však nekončili. Výsledky jsme zveřejnili a navrhli jsme na obci jejich vyčištění i další preventivní opatření. Sami jsme pak přiložili ruku k dílu. Jindy jsme mapovali významné stromy a pomocí historických fotek zpracovali porovnání stavu zeleně v obci. S oddílem můžete také mapovat výskyt vzácných druhů rostlin či živočichů.

A co ještě může být projektem vašeho oddílu?

Třeba to může být oddílový časopis propagující vaši činnost i ochranu přírody nebo webové stránky o místním přírodním či kulturním dědictví, se soutěžemi či akcemi. Také můžete zrealizovat již zmiňovaný projekt na ochranu a výsadbu zeleně, projekt na vybudování a údržbu naučné stezky nebo kampaň propagující třídění odpadu či jinak podporující ochranu přírody ve vašem okolí.

POUŽITÉ A DOPORUČENÉ ZDROJE

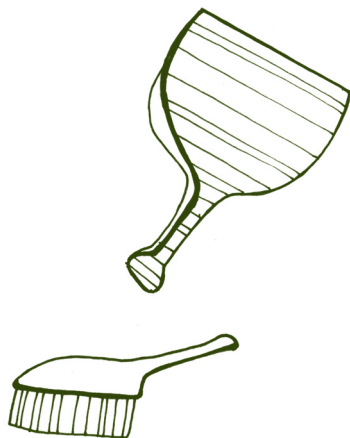
Literatura:

- BUREŠOVÁ, K. Učitel'ské lístky. Brno, 1993
- MÁCHAL, A. Průvodce praktickou ekologickou výchovou. Brno: Rezekvítek a Lipka, 2000
- MÁCHAL, A. Špetka dobromysli. Brno: Rezekvítek, 1996
- KLÁPŠTĚ, P. a kol. Příroda kolem nás. Praha: Junák – svaz skautů a skautek, 2008
- RŮŽIČKA, V. Příroda a ekologie. Praha: Junák – svaz skautů a skautek, 2001
- TOMAN, D. Ekologická výchova na vsi a maloměstě. Brno: Masarykova univerzita – bakalářská práce ke stažení na podluzi.brontosaurus.cz
- ZAVADIL, Z. Dobrodružství s Vlčí stopou. Brno: EkoCentrum Brno, 1994

Webové stránky:

- www.brdo.brontosaurus.cz – Brontosaurí dětské oddíly – program Duhové střípky i další náměty
- www.estudanky.cz – Národní registr pramenů a studánek
- www.smop.cz – Sdružení mladých ochránců přírody ČSOP – program Stříbná nit, Zachraňme studánky a další náměty
- www.terezanet.cz – Sdružení Tereza – školní ekologické projekty

Opravdu zelená klubovna

25

Nečekejte na motivaci před vlastní činností - pusťte se do práce a motivace se dostaví!

A. A. Lazaru

Klubovna je pro členy oddílu takovým druhým domovem, kde se odehrává spousta důležitých věcí. Proto je nutné se o ni dobře starat. A tuto činnost můžeme dělat tak, abychom zbytečně neškodili nejen životnímu prostředí, ale také naší peněžence a nakonec také sami sobě. Všichni máme rádi klubovnu pěkně vybavenou, vyzdobenou a útulnou. Teď bychom se mohli pokusit, aby se „líbila“ také životnímu prostředí.

Jak začít?

Možná nepůjde napravit hned všechny nedostatky, ale to nevadí. Hlavní je vůbec začít. Chovat se ohleduplně a šetrně není nutné jen přímo v přírodě. Pro zdravé životní prostředí toho můžeme hodně udělat právě v klubovně. Začněme u jednoduchých věcí. Nejprve najděme mezery v ekologičnosti provozu klubovny. Pro jejich nápravu si stanovme postupné úkoly, které jsme schopni splnit. Pracujme na nich tak, aby každé dítě pocítilo svůj osobní přínos na této nápravě. Lepší je postupovat pomalu, ale poctivě.

Abychom neztrozkotali

Jako vedoucí bychom se o klubovnu neměli starat sami, k aktivní a nevynucované odpovědnosti za ni musíme vést také děti. Ostatně dětem se zkušenosti s péčí o klubovnu budou v životě hodit.

Pro provoz tzv. zelené klubovny je dobré si stanovit jasná pravidla. K jejich dodržování děti pak trpělivě vedeme. Ale trpělivost sama nestačí. Důležité je také děti motivovat a vysvětlovat jim každé pravidlo i jednání s ním spojené. Každý ví, jaké to je, dělat slepě věci, kterým nerozumí. Neopomeneme ani jednoduché věci – to, co je pro nás zřejmé, může být pro dítě novinkou.

Pro úspěch našeho snažení je důležitá především důslednost. Rozhodnout se třídít v klubovně odpad je jistě pěkná věc, ale je to jen začátek cesty. Když nebudeme ostražití, velmi rychle se může stát, že vše znovu skončí v jednom koši. A to rozhodně nebude jen chyba dětí. Nepřipustíme ani drobné prohřešky, ani nedopustíme, aby se vytríděné odpady při úklidu opět smíchaly. A také neustále vysvětlujeme souvislosti a širší význam, například protřednictvím her či jiných aktivit.

Děti by měly být přesvědčené o tom, co dělají. Když nebudou vědět, proč přírodu chránit, nebudou vědět ani jak.

Každý takový úkol bychom měli brát jako výzvu a zkoušku. A i když se nebude třeba hned dařit, neměli bychom to v žádném případě vzdávat.

Neplytvat je základ

Abychom co nejvíce zmenšili náš negativní vliv na životní prostředí, je důležité se naučit především neplytvat. Nejšetrnější je vyhýbat se všemu, co oddíl nepotřebuje. Než se rozhodneme něco si pořídit, dobře se rozmysleme, jestli to opravdu potřebujeme, nebo jestli se bez toho dokážeme obejít. Uvědomujme si, že výrobek, který nejméně škodí životnímu prostředí, je ten, který nebyl nikdy vyroben. V další fázi se vyhýbejme výrobkům na jedno použití a snažme se, ať nově pořízené věci slouží co nejdéle. Teprve nakonec uvažujeme o recyklaci výrobku jako suroviny. Předně předcházejte zbytečností, poté se snažme o opakované využití všech věcí a nakonec usilujme o recyklaci odpadu.

Inspirace

ODPADY

Předcházení vzniku a znovuvyužití odpadů můžeme snadno realizovat v praxi. Příkladů je mnoho. Například když půjdeme nakoupit věci pro oddílovou činnost nebo na výpravu, vezměme si batoh a odmítněme různé igelitové a jiné tašky a sáčky. Vždyť je nepotřebujeme. Pozor také na zbytečné (několikanásobné) obaly, ale hlavně na zbytečné nákupy, ke kterým se děti nechají tak snadno zlákat. Další dobrou fintou je potřebné věci nakupovat ve větších baleních. Ušetříme jak zbytečně vyhozené obaly, tak vlastní peníze. Opět se však ujistíme, že jsme schopni vše účelně spotřebovat. To dobře posuzujeme a hlídáme i u jídla. A ještě dodatek – balená voda je zbytečnost, kterou nám nutí pouze reklama a naše lenost.

Obaly vybíráme i dle materiálů – volme ekologičtější sklo před plastem. Vyhýbejme se tetrapaku a hliníkovým plechovkám. Preferujme všude recyklovaný papír.

U odpadu, který přece jen vyprodukuje, zvažme, zda se nám či někomu jinému nemůže hodit na nějakou aktivitu či hru. Pro zbylý odpad vytvoříme v klubovně koutek na třídění. Do jednotlivých košů třídíme: papír, železo, hliník, sklo a plasty. Dětem koše dobře popíšeme – co tam patří i co tam nepatří! A nezapomeňme pohlídat zdánlivou samozřejmost – vysypat koše do označených kontejnerů, které máme ve svém okolí. Modré jsou na papír, žluté na plasty, bílé, oranžové nebo zelené na sklo. V klubovně bychom měli třídit také odpad biologický, který patří na kompost – do klubovny si lze pořídit vlastní malý kompostér se žížalami. Dále vytřídíme nebezpečný odpad, kam spadají staré baterie, barvy, ředidla apod. Tyto odpady poté přenecháme sběrným dvorům, obcím, či městskému úřadům, které mají na starost je šetrně zlikvidovat.

Recyklovaný papír

Máte spoustu papírového odpadu? Nechystáte zrovna sběr a máte chuť zkusit si něco zajímavého vytvořit? Zkuste si s dětmi udělat recyklovaný papír. Stačí menší formát, který potom připevníte na nástěnku. Ze všech listů pak můžete vytvořit společný deník, kam každý napíše své přání. Návod najdete na různých webových stránkách, v brožurce Ruční papír vlastnoručně od sdružení Tereza. U Terezy si můžete objednat i celou sadu publikací na výrobu ručního recyklovaného papíru.

Hliníkožrout

Spolu s dětmi vyrobíme oddílového „hliníkožrouta“. Toho musíme krmit hliníkovým odpadem (víčka od jogurtů,lobal od čokolády atd.) Až bude hliníkožrout plný, tak nastřádaný hliník doneseme do sběru a za získaný „poklad“ si můžeme něco dopřát. Nebo peníze věnovat na nějakou smysluplnou věc. A hliníkožrout je opět připraven na další porci...

ENERGIE

Zásady šetření energií bychom si měli nejprve osvojit sami a dětem je pak srozumitelně vysvětlit. Velmi dobré je, když si tato pravidla napíšeme a v klubovně je vyvěsíme. Mnohé najdeme v různých ekologických desaterech, která jsou lehce k sehnání. Patří sem: netopme zbytečně, větrejme krátce a intenzivně, nenechávejme zbytečně rozsvíceno, vypínejme

elektrické spotřebiče, používejme úsporné žárovky, pořizujeme-li si do klubovny elektrický spotřebič, dejme přednost tomu s nízkou spotřebou (dle energetického štítku), vařme na úměrně velké plotýnce a s pokličkou...

ČISTÁ KLUBOVNA

Při úklidu klubovny bychom neměli zbytečně plýtvat pitnou vodou ani čistícími prostředky. Na úklid můžeme používat vodu užitkovou. Někdy se obejdeme bez čistících prostředků úplně, stačí nám jen vlažná voda, jindy použijeme ocet, sůl či sodu. Teprve na konec sáhneme k čistícím prostředkům s opravdovou ekoznačkou (pozor, mnoho značek klame). Trocha fyzické síly (s drátěnkou, mikrovláknovou utěrkou, smetákem, zvonem na odpad, klepačem koberců apod.) zvládne někdy více než množství chemikálií či vysavač.

Důkaz čistoty toalet, klubovny ani kuchyně nespočívá v tom, že budou vonět nejrůznějšími voňavými osvěžovači či naopak čpět po kvantech použitého Sava (či jiného škodlivého prostředku s chlorem). Klubovna není operační sál. Koše přeplněné ručníky na jedno použití jsou také spíše důkazem plýtvání než čistoty.

Umývat nádobí pod puštěným kohoutkem také není ekologické. Ani radost dětí z množství bublinek v dřezu není asi to pravé. Používejme minimální dávkování čistících prostředků nejlépe z řady ekologicky šetrných výrobků.

Příroda v klubovně

Jestliže je v klubovně možné pěstovat rostliny, pořídme si nejlépe nějakou nenáročnou na péči, protože tam přece jenom nebudeme každý den. Je to prvek, který každou klubovnu obohatí a navíc i zútulní. Máme-li na to vhodný prostor, můžeme popřemýšlet například o rybičkách či jiném nenáročném zvířeti. Zde však musíme jasně vědět, jestli jsme schopni se o ně v daných podmínkách dobře postarat. Pokud ano, máme opět dalšího člena oddílu.

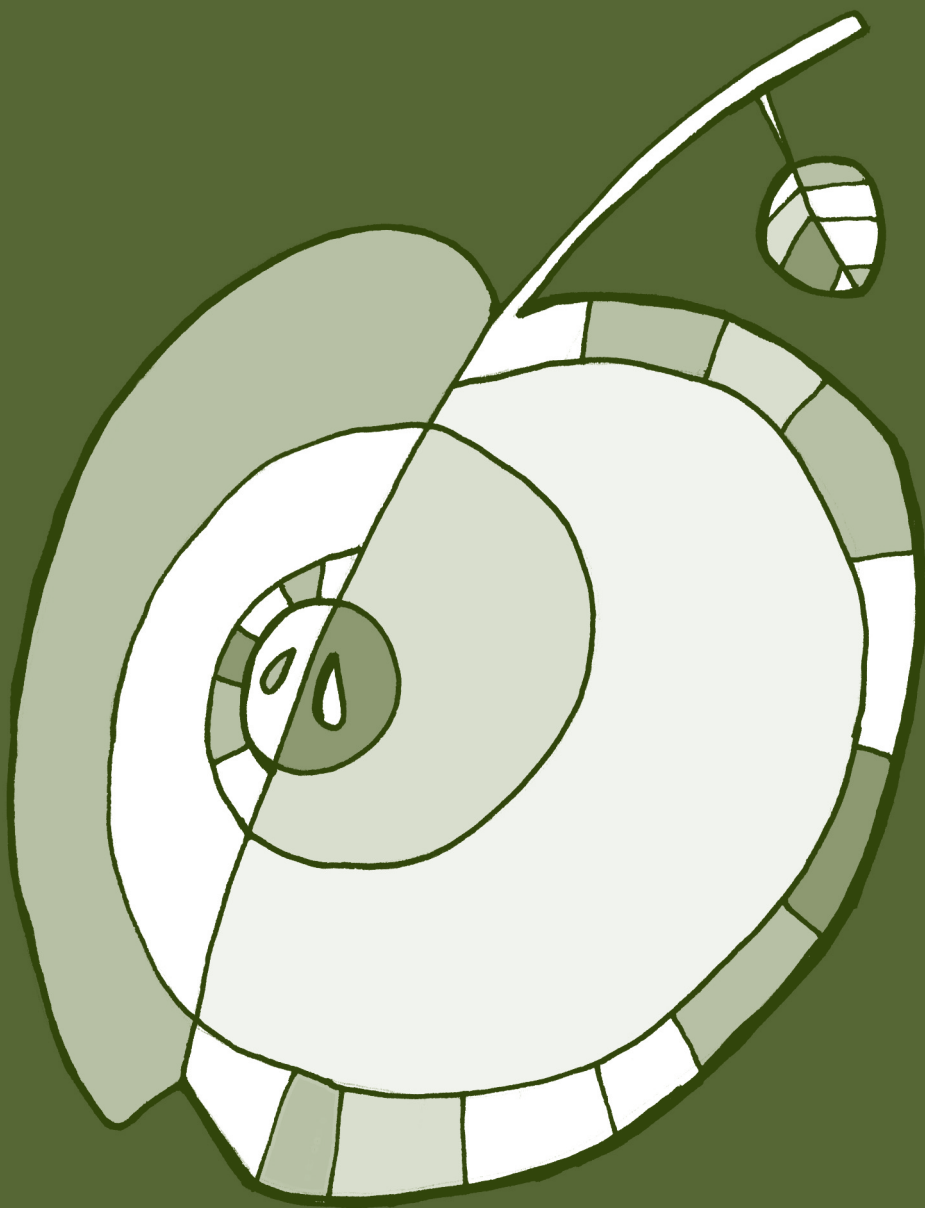
POUŽITÉ A DOPORUČENÉ ZDROJE:

Literatura:

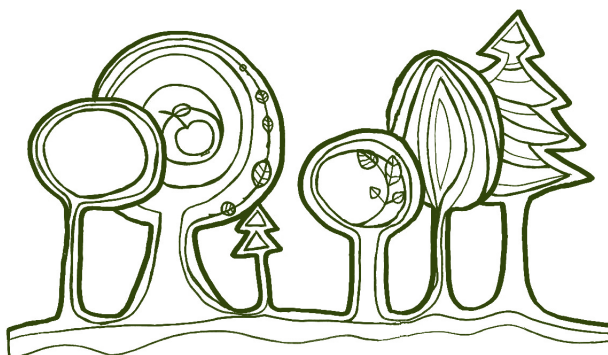
- RŮŽIČKA, V. Příroda a ekologie. Praha: Junák, 2001
- KLÁPŠTĚ, P. Příroda kolem nás. Praha: Junák, 2008
- LEDVINA, P. a kolektiv. Nekup to. Brno: Veronica, 2008
- KOLEKTIV AUTOREK. Zeleně na akci, Brno: Hnutí Brontosaurus, 2009
- LEDVINA, P. Do čista - o environmentálně šetrném uklízení. Brno: Veronica, 2008
- MÁCHAL, A., VLAŠÍN, M. a SMOLÍKOVÁ, D. Desatero domácí ekologie. Brno: Rezekvítek, 2000
- MÁCHAL, A. Průvodce praktickou ekologickou výchovou. Brno, Lipka a Rezekvítek, 2000
- SUKUPOVÁ, V. Průvodce ekospotřebitele, České Budějovice: Rosa, 2005
- WINES, J. I ty můžeš zachránit planetu. Praha: Slováry, 2008
- BIDLOVÁ, V. a TINTĚROVÁ, M. Ruční papír vlastnoručně.

Webové stránky:

- www.ekoznacka.cz – stránky o značení výrobků šetrných k životnímu prostředí
- www.veronica.cz - mnoho užitečných rad a informací o ekologickém provozu
- www.jaktridit.cz – informace ke třídění odpadu, spousta praktických informací
- www.ecobat.cz – informace ke zpětnému odběru baterií
- www.ekoporadny.cz – přehled ekoporaden a témat, se kterými vám poradí
- www.ekoradce.cz – stránky ekoporaden s otázkami i odpověďmi podle témat
- www.terezanet.cz – stránky sdružení Tereza s možností objednat pomůcky a literaturu k výrobě ručního papíru

Hurá do přírody!

31

Jsem rád, že tě ještě všechno očekává, šťastný bratříčku! Vždyť kdo se v mládí vydává na cesty, podobá se královi ze starých pohádek. Chlapec příští král, jde do neznáma, do daleka. Putuje osaměle, sám neznámý, a hledá to, co jiní se hledat neodváží. Nevede ho baživá cílevědomost, velikášství či hrabivost ani černá ctižádost, jen tiché vědomí předurčení, daleká a jasná hvězda. Mnoho prožije a opět se vrátí, nečetl jsem ještě, že by se královi šťastně nevrátil.

Miroslav Nevrlý

Kde jinde získat a rozvíjet vztah dětí k přírodě než v ní samotné. Výpravy do přírody jsou skvělou příležitostí podívat se na zajímavá místa, dozvědět se něco nového a prospět svému zdraví.

Právě výpravy umožní dětem poznat přírodu zblízka, na vlastní kůži a všemi smysly. Ale známe děti a víme, že kus krásné přírody stejně jako sebezajímavější muzeum umí proběhnout pohrouženy do svých her či společných debat. Abychom jim pomohli vnímat přírodu celistvě a se zájmem, je nezbytné si před výpravou vše dobře naplánovat a připravit.

Už podle místa, které se rozhodneme navštívit, si můžeme rozvrhnout program. Výprava do přírody by měla být pro děti zábavná a poučná zároveň. Předně se vyvarujeme jednotvárnosti programu. Pro úspěšnou výpravu připravíme nejen pěknou trasu pochodu a spoustu her, ale také atraktivní aktivity k pozorování a poznávání okolní přírody nebo historických zajímavostí v daném místě.

Je třeba si uvědomit, že každé dítě vnímá přírodu svým osobitým způsobem, proto je dobré nabídnout dětem různorodé aktivity v přírodě a příležitosti k jejímu poznávání. Naší snahou je, aby se děti v přírodě cítily příjemně a rády se do ní vracely. Důležité je pokusit se u dětí vybudovat opravdový, upřímný a hlavně osobní vztah k přírodě.

Myslet bychom měli také na to, aby naše samotná výprava byla pro přírodu co nejohleduplnější. Do nedalekého lesa určitě nebude zrovna ekologické jet autem nebo autobusem, ale spíše se rozhodneme pro pěší túru nebo výlet na kolech.

Snažíme se zaujmout

Aby měla výprava smysl, je důležité, aby do sebe všechny prvky programu zapadaly. Děti by měly vědět, proč jsme se rozhodli navštívit zrovna to či ono místo. Můžeme jim cestou vyprávět poutavé příběhy a legendy z místních krajů. Před výpravou si o navštívených místech nastudujeme co nejvíce informací, protože děti budou mít jistě spoustu všetečných dotazů. Sami bychom měli k poznávání nových míst přistupovat se zaujetím a dát jasně najevo, že nás výprava baví, že se těšíme, co všechno uvidíme a co se všechno dozvíme. V opačném případě hrozí, že u dětí převládne pocit nudy či zbytečné námahy, čímž se jim pobyt v přírodě znechutí. A to jistě nechceme.

Všechny střípky znalostí a zkušeností, které členové oddílu získají, formují jejich pohled na dané místo. A na přírodu vůbec. A my bychom měli pomáhat tomu, aby ji vnímali jako pěkné a bezpečné místo, kam se chtějí vracet. Příroda pro děti nesmí zůstat nepřitelem, vzpomínkou na nohy plné puchýřů, ošklivým místem plným nebezpečného hmyzu nebo jakousi abstraktní představou z televizních dokumentů.

Připravujeme program

Pro úspěšnou výpravu je důležité správně namíchat program z pestrých ingrediencí. Kromě volby zajímavého místa a trasy nám jde především o různé druhy aktivit, které by dětem měly přinést silné zážitky. Vždy si jich připravíme víc, abychom si mohli vybrat dle aktuální nálady, času, počasí apod. Program by měl být vyvážený po celou dobu akce, neměli bychom zapomenout na aktivity během cesty. Pro tu zpáteční zvolíme činnosti, které zážitky dětem shrnou.

Při výběru her bychom měli brát ohled na terén, počasí a čas a také na přípravu pomůcek a materiálu. Dobré je vybrat nebo vymyslet alespoň jednu větší (eko)hru, která děti seznámí s navštíveným místem, zdejší přírodou, popř. i tím, co ji ohrožuje.

Jestliže chceme děti opravdu nadchnout, nelitujeme zít několik věcí navíc. Uvidíte, jak se hodí dalekohled, lano, lupy nebo kotlík na společné vaření. K prozkoumávání přírody můžeme dětem připravit pracovní listy, nejlépe v atraktivní podobě výzkumných či expedičních deníků. Zároveň však dětem necháme dostatek volnosti i pro nezávislé zkoumání okolí, čas bez námi organizovaných aktivit. Příroda je plná pozoruhodných a krásných míst.

Poznáváme přírodu

I při cestě se zastavíme na příhodném místě, kde je vyvrácený kořen, neznámá stopa, zajímavě tvarovaný kámen či se z korun stromů ozývá tajemný zvuk. Snažíme se, aby si děti těchto momentů všimly a vytvářely si tak vztah k přírodě skrz všechny smysly. To však nepůjde, budou-li děti sotva stačit tempu pochodu nebo se klátit pod tíhou batohů.

Výprava je také vhodnou příležitostí, jak dětem vysvětlit život a vztahy v přírodě. Nemá-

me-li mezi vedoucími žádného znalce rostlin, stromů, ptáků či broučků, nezoufejme. Můžeme se učit spolu s dětmi a vlastní touhou po znalostech je budeme inspirovat. Rozhodně si na výpravu přibalíme i nějakou chytrou knížku či praktický atlas přírody. Pozor na prostá a monotónní konstatování faktů. Nechceme děti nudit, ale naopak v nich vzbudit zájem.

Aby výprava nebyla pustošícím tažením

Pravidla chování v přírodě sestavíme spolu s dětmi ještě před výpravou, nejlépe v podobě expedičních pravidel či zálesáckého desatera. Společně se také dohodneme na jejich dodržování. Děti by přitom měly získat pocit, že si je stanovily samy. Nahodilé okřikování dětí až na akci se mívá účinkem.

S dětmi rozebereme i zásady, které považujeme za samozřejmost, nemusí je totiž chápat stejně jako my. Dohodnutá pravidla se nebojme klidně i několikrát zopakovat a upozornit děti, že se jedná o důležité věci. Mějme na paměti, že tím vlastně formujeme dětský postoj k přírodě.

Při vymýšlení pravidel bychom měli začít u zdánlivých drobností, které „přece ví každý“: odhazování papírků, lámání živých větví, šlapání po kytkách, řezání do stromů, pálení plastů v ohništi, křik. Na prvních výpravách rozjařené děti ani nenapadne, že by cokoliv z toho bylo špatně. Nenapadne je uklidit tábořiště, budou se snažit zbavit se odpadků, aby je nemusely vláčet domů.

K tomu, aby se děti staly opravdovými zálesáky, bude třeba hodně času a trpělivosti. Prohřešky bychom měli řešit klidně, ale ne příliš fádně. Děti bychom neměli strašit, ale zároveň bychom neměli situaci příliš zlehčovat. Důležité je, abychom se všichni poučili. Nestačí tedy jen kárat, ale znovu a znovu vysvětlovat. Hlavní je ovšem jít ostatním příkladem vlastním chováním.

Nezůstávejme však jen u toho. Stejně přirozené jako přírodu neničit by pro děti mělo být přírodě pomáhat. Když se nám podaří, aby toto děti pochopily, máme cestu k úspěchu otevřenou.

Inspirace

Na celý rok – Posvátné místo

Spolu s dětmi si vyberte vaše nejoblíbenější místo a dejte si za úkol ho co nejlépe prozkoumat. Využijte různé přístupové cesty, navštivte ho ve všech ročních obdobích, zažijte východ i západ slunce, přespěte tam za úplňku. Zkuste pro místo vymyslet tajné jméno nebo promyslete rituál, který můžete provést jen tam. Pokuste se společně zjistit, jak vypadalo dříve. Děti mají bohatou fantazii, tak je možné kolem tohoto oddílového kousku přírody vytvořit tajuplnou auru. Děti ho budou bedlivě střežit a ochraňovat.

Na cestu – Pobytová znamení

Pro zpestření cesty dejte dětem za úkol hledat „stopy“ v přírodě (peří, stopy zvěře, ohlodané šišky, kosti atd.) Podle sebraných znamení by se děti měly pokusit určit toho, kdo je zanechal. Nezapomeňte vyslechnout všechny názory, teprve pak všechno vysvětlete. Rozviňte debatu o tom, co do přírody patří a co už ne. Upozorněte na to, že zvířata neprodukuje odpady ...

Expedice

Svou výpravu pojměte jako expedici. Děti budou představovat badatele, kteří mají na zpět přivést poznatky z dané lokality a vzorky půdy, vody, zvěře... Odlít stopy tamních zvířat. Změřit obvod největšího stromu. Určit typ lesa. Změřit čas pochodu. Nezapomeňte na potřebný materiál. Vezměte s sebou foťák a při každém objevu udělejte slavnostní foto. Nechte děti vybrat si expediční roli (kronikář, botanik, kuchař atd.) tak, aby každý mohl uplatnit své schopnosti a dovednosti. Děti pak mohou při plnění speciálních úkolů zažít radost z úspěchu a zároveň pracovat jako tým.

POUŽITÉ A DOPORUČENÉ ZDROJE

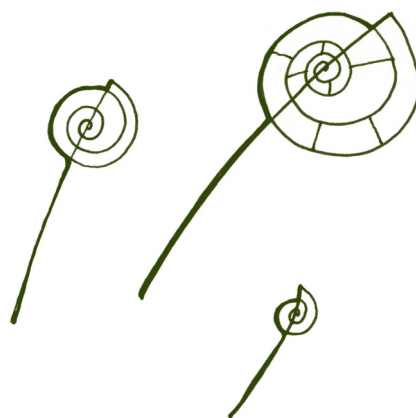
Literatura:

- KLÁPŠTĚ, P. Příroda kolem nás. Praha: Junák, 2008
- KOLEKTIV AUTORŮ. Edice Kapesní atlas přírody. Slovart, 2008
- ŠIRCOVÁ, I. S dětmi v přírodě. Portál, 2007
- ČERVINKA, J. Výpravy do přírody. Portál, 2002
- ZAVADIL, Z. Dobrodružství s Vlčí stopou. Ekocentrum Brno, 1994
- BUREŠOVÁ, K. Hurá z lavic do přírody, Chaloupky, 1992
- Klíč k určování sladkovodních bezobratlých živočichů. Rezekvítek, 1997
- Klíč k určování půdních bezobratlých živočichů. Rezekvítek, 2001

Webové stránky:

- www.ekopoby.cz – pobytová střediska ekologické výchovy v ČR
- www.hununpa.cz – informační server pro oddíly s mnoha inspiracemi pro přípravu výpravy i odkazy

Tvoření - Šikovné ruce

37

V době, kdy vládne vše umělé, kdy mnohým lidem připadá, že si ochočili přírodu, musíme mít oči otevřené daleko více než kdy předtím. Musíme se učit dívat, dotýkat se, milovat a tedy poznávat moc přírody.

Výchova tvořením

Všichni jsme někdy zažili radost z vlastnoručně vytvořeného výrobku, kdy jsme do výroby vložili tolik času, energie a nadšení. Ta věc pro nás získala neobyčejnou hodnotu. A to je to, oč tu běží. Tvoření je nedílnou součástí ekologické výchovy, neboť skrze něj můžeme poznat cenu ruční práce. Také se seznámíme s materiály a můžeme se dozvědět mnoho zajímavých informací. Například co má společného brouk s hedvábím, nebo z čeho se dřívě vyráběly barvy. Mimo jiné poznáme rozdíl mezi kvalitním originálním výrobkem a šedou strojovou velkovýrobou. Při práci s přírodními materiály můžeme dobře ukázat, kolik námi používaných věcí pochází právě z přírody.

Tvoření nejen upevňuje pouto k přírodě, ale také učí zručnosti a pracovitosti. Děti práce s přírodními materiály baví a mohou v ní objevit i kus romantiky, např. při výrobě dřevěného luku či pletení věnečku z pampelišek. I to jsou cíle ekologické výchovy.

Opravdu děti zaujmeme?

Různé tvořivé aktivity můžeme uvádět, i když nepatříme mezi výtvarníky. Stačí se dobře seznámit s výtvarnými technikami. Pracujeme-li s malými dětmi, nevolíme obtížné techniky ani náměty. Tvoření by měla být zábava, proto děti zbytečně neomezujeme v jejich fantazii, neovlivňujeme je, jen jim pomáháme. Že je tráva červená? Nevadí. Když se pustíme do delšího a náročnějšího díla, proložme tvoření jinou činností. Dbejme na to, aby se část dětí během výtvarných aktivit nenudila. I tvoření je pro děti jakási hra, a tak se s nimi dohodněme na určitých pravidlech.

Na co se zaměřit?

Nepřeberné množství výtvarných technik nám dává velké možnosti aktivit. Přesto je pro utváření vztahu k přírodě nejlepší využít přírodních materiálů. Aby byla vazba na přírodu co největší, připravme si zajímavé informace k dané tvůrčí práci, použitým materiálům nebo vymysleme téma, které k přírodě přímo odkazuje. Velmi přínosná a netradiční jsou stará řemesla. Většinou se jedná o vzácné příležitosti si je vyzkoušet, proto toho využijme a zajedme se podívat na dobový jarmark. Uchvátí nás zručnost a nádherné výrobky kovářů, koželuhů či mistrů hrnčičů a sklářů. Děti by měly vědět, jaký je rozdíl mezi výrobou v dřívějších dobách a dnes. Proto o tom s nimi diskutujeme.

Dále je důležité s dětmi si o jejich tvorbě povídat, nechat je představit ostatním své vytvoření, které bychom měli také vystavit či jinak využít. Neměli bychom zapomenout děti pochválit a aktivně zapojit i ty méně zručné – tvořit umí a může každé dítě.

Inpirace

Malování přírody přírodou – Každý dostane jen čistý papír a má za úkol nakreslit kousek přírody bez použití tradičních prostředků. Musí si najít něco přírodního, čím se dá malovat.

Získej vlastní barvy – Pokusme se s oddílem získat barvy z rostlin a pak si z nich vytvoříme třeba indiánské válečné malování na obličej. Rostliny se však musíme nejdříve naučit rozpoznat. Informace v publikaci *Barvy z rostlin*.

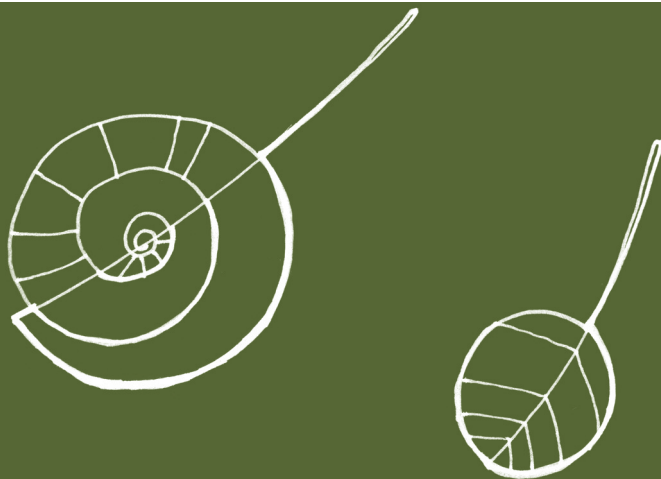
Galerie na smetišti – Smetišťe a skládky jsou pokladnicí materiálu a nádherných předmětů, které můžete použít pro výtvarné tvoření. Můžeme tak dát starým věcem zase nový život a smysl. Nezapomeňme upozornit na vznik odpadů a černých skládek.

Zapojme se do soutěže – Namalujeme či vyrobíme s oddílem něco pěkného a přihlasme se do některé s výtvarných soutěží. Šanci vyhrát má každý. Zkuste třeba Máme rádi přírodu – výtvarnou soutěž, která se zaměřuje na přírodovědné témata. Informace jsou k nalezení na www.brdo.brontosaurus.cz v sekci soutěže.

Oddílový kalendář – Můžeme si vyrobit kalendář do klubovny. Jednotlivé měsíce vyzdobíme podle toho, co se v přírodě v tu dobu děje. Každý měsíc vytvoříme pomocí jiné výtvarné techniky.

Zkusme všechno – Jelikož máme opravdu z čeho vybírat, pokusme se tvořit z co nejvíce dostupných materiálů: dřevo, písek, vlna, listí, kůra, uhlí, cibule, hlína, kaštiny, jehličí, kůže, proutky, lýko, kámen, sklo, látka, papír, provázky, kov, sláma, mušle, kožešina, ovoce... Jen pozor na plýtvání.

POUŽITÉ A DOPORUČENÉ ZDROJE

Literatura:

- TICHÝ, L., TICHÁ, I. Barvy z rostlin. Brno: Rezekvítek, 2005
- KOLEKTIV AUTORŮ. Edice Šikovné ruce. Grada: Praha
- WODOVÁ, D. Výrobky přírodních materiálů. Ikar, 2006
- HOROVÁ, J. Ateliér výtvarných nápadů – praktický kalendář tvořivé recyklace. Portál, 2008
- UHŘÍČKOVÁ, A., MALÍKOVÁ, Z. Kouzlo zapomenutého – práce s přírodními materiály. Brno: Rezekvítek, 2001
- Výchova pro budoucnost. Praha: Ministerstvo životního prostředí ČR a ČSOP TEREZA, 1992
- TOMKOVÁ, V. Lidová řemesla včera i dnes. Vlastním nákladem, 2002

Webové stránky:

- www.vytvarnetechniky.cz – přehledný seznam výtvarných technik a jejich popis
- www.tvorive-centrum.cz – informace o zajímavých tvůrčích dílnách a seminářích
- www.lidovaremesla.cz – lidová řemesla v historii a dnes

Eko Mirek Dušín?

41

Jestli se domníváš, že celý svět je špatný, pak si uvědom, že se skládá i z lidí, kteří jsou jako ty.

Mahátma Gandhi

Co tím máme rozumět?

Je to už pár let zpátky. Profesionální ekologická výchova si u nás v té době teprve prošlapávala cestičky a mnozí z ekopedagogů jezdili pro inspiraci do zahraničí. Z té doby mi v paměti utkvělo vyprávění kamarádky. Bylo o jakémsi ekovýchovném programu, který měl děti seznámit s významem a ochranou místního chráněného území. Program byl výborně připraven, organizačně špičkově zajištěn, veden lidmi odborně znalými, využíval pomůcek, o kterých by se nám mohlo jen zdát, přesto jej známá hodnotila jako anti ekovýchovný.

Všichni lektori a rodiče s dětmi přijeli osobními auty, svačina se podávala v plastových obalech, které organizátoři poté vyhodili do běžného koše u parkoviště, a zbytečné plýtvání spotřebním materiálem na realizaci her v rámci programu bylo také očividné.

Osobní výzva vedoucích

Už nevím, k čemu se vyprávění vztahovalo, ale ilustruje snad nejtěžší výzvu pro vedoucího či volnočasového pedagoga. Je to výzva k výchově osobním příkladem. Ta může být našim nejcennějším nástrojem, ale také největším kamenem úrazu našeho úsilí, selžeme-li v ní.

Tisíckrát nic zhatilo ekovýchovu

Jistě nepředpokládáme nějaké absolutní selhání vedoucího jako kladného vzoru dětem, ale je třeba si všímat také drobností. Právě drobnosti mohou pomalu a jistě podkopávat naše pedagogické úsilí, až se jednoho dne zhroutí jeho základ – důvěra v to, co jim předkládáme a říkáme. Kolikrát jsem ve své oddílové praxi pozoroval, jak se zbytečně jelo autem pro zapomenutý nákup, jak instruktoři neodolali na výpravě nákupu coca-coly v plastové lahvi, jak se díky zbytečnému spěchu poškodilo či vyhodilo to či ono atd.

Drobnosti. Každému z nás se někdy stávají, ale pozor na jejich míru. Může přijít chvíle, kdy děti díky našim prohrěškům nabudou přesvědčení, že všechny ty zásady, pravidla, ekohry, projekty či brigády jsou jen takovými hříčkami k vyplnění času (v horším případě, že to jsou nutné povinnosti a v nejhorším pak úplné výmysly vedoucích).

„Ekobůh“?

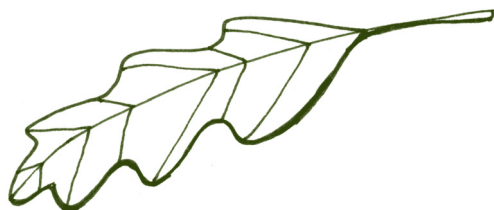
Ale dejme si pozor i na druhý extrém. Hra na bezchybného ekologického boha také nemusí končit happy endem. Nikdo nejsme dokonalý, a budeme-li dokonalost předstírat, o to více budou děti zklamané, až se pravda vyloupne na povrch. Své chyby neschovávejme, ale také z nich nedělejme ekohříšnický standart, který si vždy omluvíme a odůvodníme.

Stačí, že třídím odpad aneb nestrkat hlavu do písku

Chceme-li dětem předávat poselství ekologické výchovy, měli bychom sami třídít odpad, dodržovat pravidla domácí ekologie, preferovat hromadnou dopravu apod. Osobní příklad vedoucího by však mohl a měl jít dál. Má-li být naše ekovýchovné působení pravdivé, měli bychom být dětem vzorem i v občanské angažovanosti a statečnosti. Může jít o vzor, kterého je schopen každý z nás. Nemusíme být zrovna ekologickými aktivisty, jenž se angažují v ochraně deštých pralesů či velryb či jezdí na humanitární mise do rozvojových zemí.

Mnohdy stačí, když nebudeme strkat hlavu do písku před zbytečným kácením aleje nebo likvidací parku kvůli diskutabilnímu parkovišti. Umět se ozvat na patřičných úřadech, podepsat či zorganizovat užitečnou petici či zaktivizovat místní lidi není extrémismus, ale zdravý znak vyspělé občanské společnosti. Přesto by se mělo jednat hlavně o naši vlastní občanskou aktivitu. Zapojení oddílových dětí do jakýchkoliv protestních aktivit bývá vždy problematické.

Pustit se můžete i do pozitivních aktivit. Přijít ve své obci s novým zajímavým projektem či záměrem, přivést ke spolupráci např. rodiče dětí, místní spolky, školu, firmy to už je pořádný kus práce. Je třeba vytrvalosti. Dejte si však pozor ať vám přes všechnu aktivitu zbude čas i na sebe samotné, ať nevyhoříte.

Vědět a myslet je základ

Je však mnoho dalších možností, jak a v čem být dětem (ale i dospělým) příkladem. Minimálním standartem by měla být naše vlastní informovanost v oblastech, které se ekologické výchovy dotýkají. Mít alespoň orientační přehled o místních i globálních problémech životního prostředí. Znat to nejdůležitější z přírodního a kulturního bohatství regionu. To vše pomůže tomu, aby naše snaha vést děti k ochraně přírody působila opravdu důvěryhodně.

A možná ještě něco. Kriticky myslet. Přemýšlivý vedoucí se jistě nepřidá k bezobsažnému a zbytečnému nadávání na stav přírody, ani se nedá strhnout k rozšířenému „hospodskému“ odsuzování ekologických organizací a aktivismu.

Mysli na Zemi, ale začni u sebe.

Inspirace

Chci být informován(a)

Ekoporadny – s otázkami od ekologické domácnosti přes ochranu zeleně až po ochranu ovzduší vám poradí v celorepublikové síti ekoporaden, jejichž přehled najdete na webu www.ekoporadny.cz. S právními dotazy doporučujeme se obrátit přímo na Ekologický právní servis (www.eps.cz).

Environmentální literatura – zahrnuje poměrně širokou nabídku zajímavého čtení. Několik vybraných titulů vám doporučujeme níže, ale kdo chce pátrat víc, necht' se obrátit na knihovny ekoporaden nebo Středisek ekologické výchovy (namátkou Ekocentrum Brno, Ekologický institut Veronica, Toulcův dvůr v Praze a mnohé další).

(Eko)Vzdělávání vedoucích a organizátorů – zajímavé semináře často nabízejí Střediska ekologické výchovy. Ty se sdružují v síti Pavučina a jejich přehled najdete na webu www.pavucina-sev.cz. Dům ekologické výchovy Lipka (www.lipka.cz) pak pořádala kurz Lišák určený přímo vedoucím dětských oddílů. Pro organizátory dobrovolnických akcí organizuje specializované eko-kurzy též Hnutí Brontosaurus (vzdelani.brontosaurus.cz).

Chci žít vstřícně k přírodě a životnímu prostředí

Ekologická stopa a odpovědná spotřeba – zajímá vás, jaká je vaše ekologická plocha. Kolik planet bychom potřebovali k životu při různé spotřebě energií a surovin? Podívejte se na www.hraozemi.cz

Svět v nákupním košíku – nechcete zavírat oči před tím, jak s vašimi nákupy souvisí poškozování životního prostředí, chudoba či dětská práce. Tak se podívejte na www.svetv-nakupnimkosiku.cz. Možná sami svět nespasíte, ale třeba aspoň někdy budete mít dobrý pocit při nákupu zboží se značkou Fair trade, certifikací BIO nebo se zárukou ekologicky vyřezávaného dřeva (FSC).

Desatero domácí ekologie – stále nepřekonaný zdroj inspirace pro ekologickou domácnost najdete v knize Desatero domácí ekologie. Kratší přehledy Desatera můžete shlédnout i na webech ekoporaden, např. www.veronica.cz.

Chci podpořit dobrou věc

Vaše dobrovolná nadšenecká práce s oddílem či kroužkem si už teď zaslouží velké poděkování. Nechceme vás tedy v nejmenším moralizovat k charitativní činnosti, ale pokud byste chtěli sami nebo s oddílem vykonat dobrou věc, máme tu pár tipů. V našem oddíle Vlkaři už léta vyrábíme před Vánoci drobné dárečky, které prodáváme na obecním jarmarku a výtěžek dáváme na projekt Adopce na dálku, starší členové organizace za obdobným účelem organizují malý hudební festiválek Pestrovečer v Mikulčicích.

Podpora sbírek – děti i jejich rodiče v chudých zemích můžete podpořit například prostřednictvím projektů Adopce na dálku (např. www.charita-adopce.cz), Kmotrovství na dálku (www.protibet.org), podporou sbírky Skutečná pomoc (www.skutecnydarek.cz nebo www.skutecnapomoc.cz)

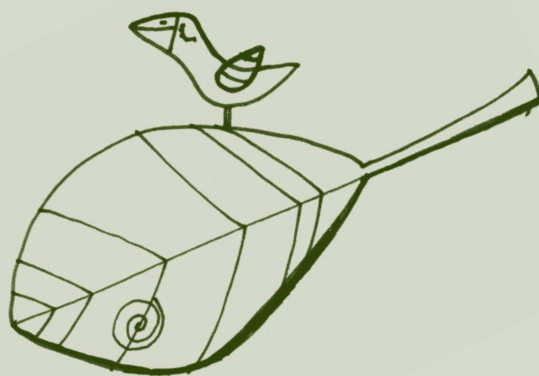
Místo pro přírodu – kampaň a sbírka na záchranu našeho přírodního dědictví, více na www.mistoproprirodu.cz.

Podpora ekologických organizací a jejich projektů – možnosti jsou různé, víceméně každá nezisková ekologická organizace oslovuje drobné dárcce s žádostí o podporu její činnosti.

Chci sám aktivně pomáhat

Chcete udělat kus užitečné práce a odpočinout si od role organizátora či vedoucího? Vydejte se za zajímavým programem a prací na víkendovku či tábor s Hnutím Brontosaurus (www.brontosaurus.cz, www.akcepriroda.cz).

Nebo se zapojte do ochrany velkých šelem v naší přírodě formou Vlčích či Rysích hlídek s Hnutím Duha nebo pomozte hlídat hnízda dravých ptáků (www.kodas.detizeme.cz).

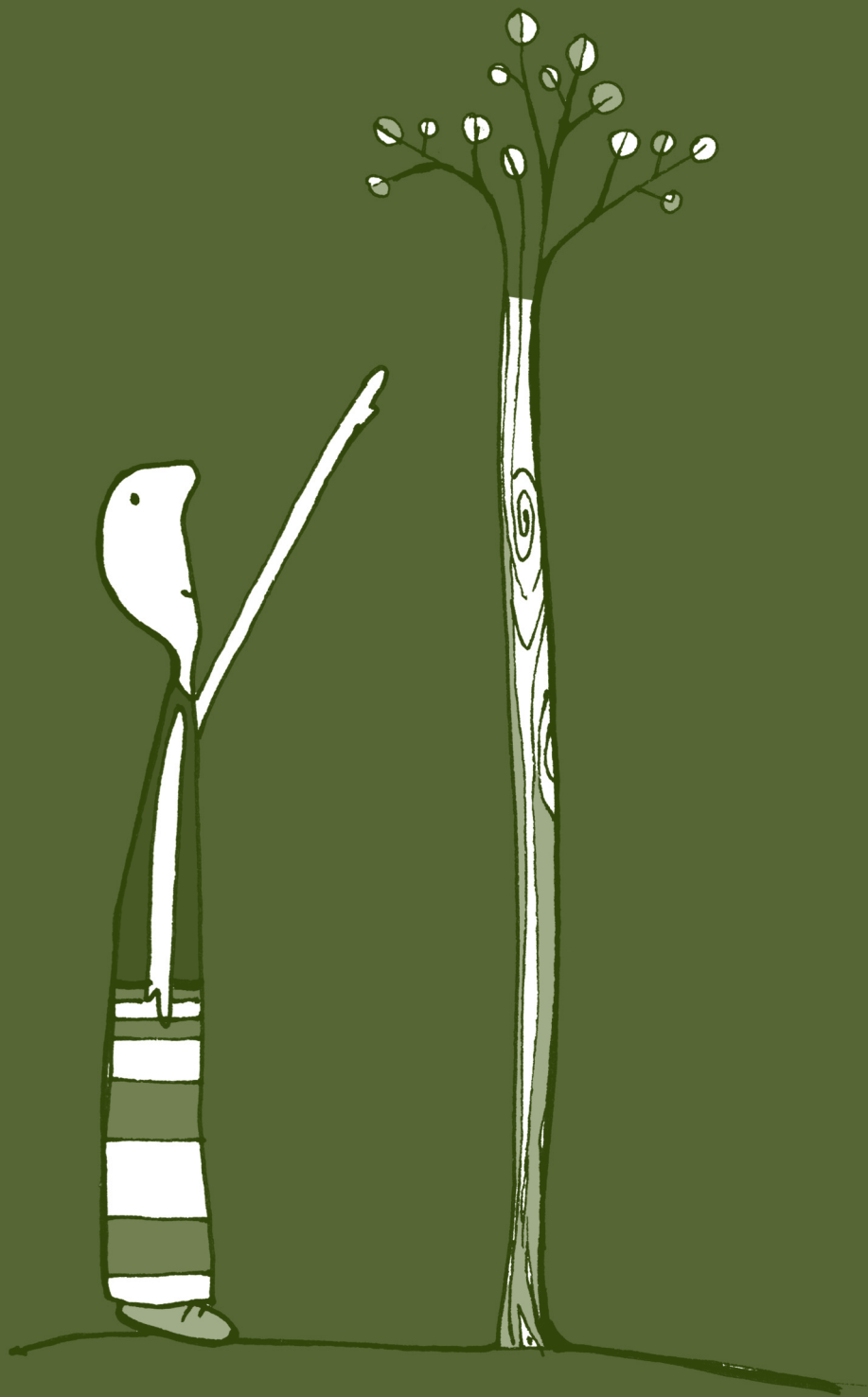
POUŽITÉ A DOPORUČENÉ ZDROJE

Literatura:

- LEOPLOLD, A. Obrázky z chatrče a jiné rozmanité poznámky, Tulčík: Abies, 1999
- KELLER, J. Až na dno blahobytu. Brno: Hnutí Duha, 1995
- KELLER, J. Nedomyšlená společnost. Brno: Doplněk, 1995
- KOHÁK, E. Dopisy přes oceán. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991
- KOHÁK, E. Zelená svatozář. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998
- LIBROVÁ, H. Pěstří a zelení. Brno: Veronica a Hnutí Duha, 1994
- MÁCHAL, A. Špetka dobromysli. Brno: Ekocentrum Brno, 1996
- SEED, J., MACYOVÁ, J. a NAESS, A., aj. Myslet jako hora. Prešov: Nadácia Zelená Nádej – Abies Publihers, 1993
- PORRITT, J. Zachraňme Zemi, Praha: Brázda, 1992
- WINES, J. I ty můžeš zachránit planetu, Praha: Slovart, 2008

Webové stránky:

- Několik dalších tipů na weby zajímavých organizací z environmentální oblasti
- www.arnika.org – Arnika
- www.csop.cz – Český svaz ochránců přírody
- www.detizeme.cz – Děti Země Brno
- www.greenpeace.cz – Greenpeace
- www.brontosaurus.cz – Hnutí Brontosaurus
- www.hnutiduha.cz – Hnutí Duha
- www.nesehnuti.cz – Nesehnutí
- www.pavucina-sev.cz – Sdružení středisek ekologické výchovy Pavučina
- www.fairtrade.cz – Společnost pro Fair trade
- www.zelenykruh.cz – Zelený kruh

Atmosféra v oddíle

47

*Voňavé květiny
jsou našimi sestrami,
jelen, kůň, velký orel,
to jsou naši bratři.
Skalnaté hřebeny hor,
šťávnatost luk,
teplo koníka ponyho, člověk –
všichni jsme jednoho rodu.*

z poselství načelníka Seattla

Kdo někdy chodil do oddílu, jistě nezapomene na těžko popsatelnou oddílovou atmosféru. V práci s dětmi má příjemná a pozitivní atmosféra, která jim pomáhá utvářet si názor na svět, své nezastupitelné místo. Děti ji nejen vnímají, ale i spoluvytváří. Napomáhá dětem nabytí přesvědčení, že mají sílu měnit věci kolem sebe k lepšímu. Je to právě duch oddílu, který znásobuje úspěšnost všech aktivit a našeho výchovného působení.

I děti mají sílu věci měnit

Chceme-li náš oddíl směřovat blíže k ochraně přírody, tak bychom o tom měli seznámit všechny členy. Děti samotné by si tak měly zkusit nést zodpovědnost za svá rozhodnutí a osvojit si vstřícné chování k přírodě a okolí. Důležité je pro ně přesvědčení, že jejich snahy jsou reálné. Měly by vidět sebedrobnější, ale konkrétní dopad svého snažení. Pak může přijít ten správný zápal pro věc.

Pro ekovýchovu rozhodně nestačí jen teorie. Je třeba využít správně vyvážený koktejl oddílových aktivit. Důležitá je také důvěra dětí v to, co jim říkáme a co je učíme. Jedinečnost oddílu je právě v pospolitosti, v dobré partě kamarádů, v tom, že je místem, kam děti chodí pro radu a ponaučení. Nesnažme se tedy soutěžit s odbornými kroužky v množství předaných informací, ani nesoupeřme se zábavními agenturami v množství a extrémnosti poskytnutých zážitků.

Raději podpořme oddílové tradice, které vytvářejí auru pospolitosti a bezpečí. Děti i vedoucí by měli být v první řadě dobrými kamarády. Teprve v sehraném oddíle můžeme postupně přidávat další a další prvky ekologické výchovy.

Příroda v oddílové tradici?

Ponechme stranou, že každý oddíl má trochu jiné zaměření. Pokud se budeme chtít přiučit něco o přírodě a její ochraně, není nutné kvůli tomu oddíl nějak předělávat. Můžeme jej však obohatit o mnohé malé rituály a tradice, které napomohou dětem si vztah k přírodě ukotvit.

Na závěr Vám tedy nabízejme několik inspirací, jak do vašich oddílových tradic co nejvíce zapojit vztah k přírodě. Záleží však jen na vás a dětech, do čeho všeho se pustíte.

Inspirace

Oddílový název, přezdívky

Nemáte-li ještě oddílový či družinový název a znak, můžete propašovat „koušek“ přírody právě do nich. Zvolíte-li název podle zvířete či rostliny z vašeho okolí, určitě na něj budou děti patřičně hrdé. Navíc si budou rády o svém oddílovém zvířeti či rostlině zjišťovat co nejvíce zajímavostí, seznámí se s prostředím, kde se vyskytuje. Po zvířatech či rostlinkách mohou děti také dostávat oddílové přezdívky. K nim se vážou také různé příběhy spjaté s historií oddílu, proto s výběrem přezdívky není dobré spěchat.

Oddílové vaření

V našem oddíle Vlkaní probíhalo každoročně na Vánoční schůzce nezapomenutelné vaření čaje z nasbíraných šípků. I když se skoro nedal pít, vánoční oddílovku si bez něj neuměl nikdo představit. V lese, kam jsme na šípky chodili, jsme znali snad každý strom, a i díky tomuto čaji nám toto pěkné místo navždy zůstane blízké. Společné vaření z přírodních zdrojů může přinášet spoustu prožitků, ale může dětem též ukázat původ potravin i práci, která za takovým čajem stojí.

Přispíváme na...

V mnoha oddílech a organizacích se rozhodli, že společně podpoří nejrůznější sbírky nebo adopce na dálku. Je to jistě záslužný počín, který podpoří i tu správnou oddílovou atmosféru. Důležité je, aby děti na tyto aktivity společně vydělaly, sbírka z kapesného nebude určitě to pravé. Může to být prostřednictvím sběru bylin, starého papíru, výrobou prodejních dárečků pro rodiče na oddílovém jarmarku apod.

Smlouva

Sedněme si spolu s dětmi a sepišme cíle, kterých bychom chtěli dosáhnout. Tuto „závaznou“ smlouvu všichni podepišme a vyvěsme ji někde, kde bude na očích. Po čase si můžeme připsat další plány a splněné cíle můžeme oslavit.

POUŽITÉ A DOPORUČENÉ ZDROJE

Literatura:

- MÁCHAL, A. Špetka dobromysli. Brno: Ekocentrum Brno, 1996
- KLÁPŠTĚ, P. Příroda kolem nás. Praha: Junák, 2008
- ZAPLETAL, M. Výpravy za dobrodružstvím. Praha: Albatros, 1986
- ZAVADIL, Z. Dobrodružství s vlčí stopou. Brno: EkoCentrum Brno, 1994

Hnutí Brontosaurus

příroda, památky, dobrovolnictví a zážitky na celý život

„PsBěčka“, „Víkendovky“ či „Brontárny“. Tajuplné pojmy, za kterými však už dlouhé generace účastníků brontosauřích akcí lehce odhalí akce na pomoc přírodě či památkám, kde nechybí ani zajímavý program, vzdělávání či dobrá parta.

Hnutí Brontosaurus už přes třicet pět let přitahuje hlavně studenty, ale i pracující, děti nebo rodiče s dětmi a otevírá jim cestu k ochraně životního prostředí, přírodního a kulturního dědictví či památek.

S Brontosauřem můžete kosit orchidejové louky, udržovat naučné stezky, pomáhat na biofarmách, sázet přirozené lesy nebo vysazovat nové aleje, opravovat prameny či boží muka, pracovat na zajištění zřícenin hradů atd. Taky Vás potkají hry, při kterých si sáhnete na dno svých sil, a nemine Vás spousta tvůrčích námětů.

Pojďte s námi:

- Na letní prožitkové a dobrovolnické tábory - prazdniny.brontosaurus.cz
- Na víkendovky s pomocí přírodě - www.akcepriroda.cz
- Na víkendovky s pomocí památkám - www.akcepamatky.cz
- Vzdělávat se jako organizátor a vedoucí - vzdelani.brontosaurus.cz, www.cesticky.cz
- Zapojit se do (eko)programů s dětmi a pro děti - brdo.brontosaurus.cz

Snažíme se, aby po našich akcích nezbyla jen spousta fotek a zážitků, ale i opravené hrady, zdravé stromy, louky, čisté studánky a pocit, že je na světě zas o kousek lépe.

www.brontosaurus.cz

Adoptujte Brontosaura

Hnutí Brontosaurus už 35 let pomáhá přírodě, památkám i lidem. Teď je čas podpořit Brontosaura.

Podpořte aktivitu mladých lidí. Podpořte péči o naši přírodu. Ani dobrovolnická práce není zadarmo, ale podpořit ji určitě stojí ZA TO! Více informací a návratka k vyplnění na

www.adopce.brontosaurus.cz

